

Redaksjon

Tlf. 62 52 06 00
Ansvarlig redaktør:
Jan Erik Kjær
e-post: jan.erik.kjaer@geno.no
Journalist: Rasmus Lang-Ree
e-post: rasmus.lang.ree@geno.no
Journalist: Solveig Goplen
e-post: solveig.goplen@geno.no

Redaksjonsråd

Seniorforsker/rådgiver
Arne Ola Refsdal
Konsulent Åse Flittie Anderssen
Avsleder Torstein Steine
Fagansvarlig Karin Spanne

Annonser

Adapt DA
v/Aksel H. Karlsen
Rådhusgt. 6, 428 - Torget Vest
3016 Drammen
Tlf. 32 83 73 83 - 911 99 886
Faks 32 83 73 82
e-post: adapt@online.no

Utgiver

GENO - Avl og semin
2326 HAMAR
Tlf. 62 52 06 00
Faks 62 52 06 10

Medlemmer av GENO får BUSKAP
tilsendt. Forøvrig kan abonnement
tegnes for kr 500,- pr. år direkte til

GENO - Avl og semin,
2326 Hamar

Utkommer 8 ganger i året

BUSKAPs 56. årgang

Internett:
www.buskap.no

Grafisk formgivning:
Ulf Bekkelund

Grafisk produksjon:
Gjøvik Grafiske as

Forsidefoto:
Nr. 457 Doris
Eier: Lie samdrift, 2636 Øyer
Far: 5621 Elvevoll
Foto: Solveig Goplen

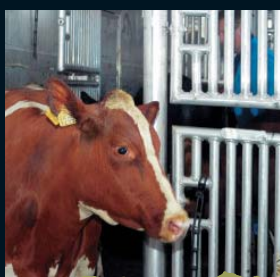
NO ISSN 0807-5069

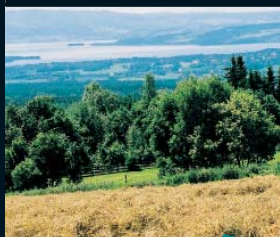
Fra Irland - side 8

Avlsnytt - side 14

Etisk regnskap
- side 16

Effektivitet - side 26

Jærmessa - side 34

Leder

Dyrehelsetilstanden i Norge? 5

Avl

Avlsnytt september 2004 14

Helse Fruktbarhet Miljø

Brunstovervåking med video 12

Etikken under lupen 16

Tid for vannanalyse? 20

Økonomi

Kva er effektiv produksjon? 26

Kjøttproduksjon

Måling av kjøttkvalitet med ultralyd 34

Intervjuer Reportasjer

Kalvemønstring på Reipå 6

Røde gener på den grønne øya 8

På kostnadsjakt med NRF-kalver 10

Varme på Dyrsku'n 22

Mandagsmøter, huskelister og én sjef 30

Trøndersk landbruk 2004 38

Spennende kåring på Jærmessa 42

Organisasjon

Markedsspalten 28

Forskjellig

Vi i TINE 40

Arbeidsmiljø i seminararbeidet 46

Jan Erik Kjær ●

Leder

Foto: Jan Erik Kjær

Dyrehelselandet Norge?

I sommer sa Den norske veterinærforening opp vaktavtalen med staten. Partene er for tiden i dialog, men dersom de ikke kommer til enighet innebærer oppsigelsen at det fra nyttår ikke vil finnes en landsdekkende beredskap for å sikre hjelp til syke og skadde dyr utenom vanlig arbeidstid. Beredskapen mot smittsomme dyresykdommer som kugalskap og munn- og klauvsjuka vil også bli svekket i og med veterinærene kun blir tilgjengelige på dagtid. I sympati med sauebøndene, kan man jo også tenke seg hvordan det blir i lamminga dersom man ikke får tak i veterinær i helga eller på natta.

Oppsigelsen fra veterinærene omfatter ikke avtalen om inseminering. Denne tjenesten vil fortsatt bli utført i helgene, men veterinærene dette gjelder vil nok bli enda mer restriktive med at telefonen skrues av klokka 10 om formiddagen.

Da dette ble skrevet var neste møtet mellom partene satt til 21. oktober. Til tross for at det fra staten understrekes at partene er i dialog, ser uenigheten ut til å være stor og resultatet er usikkert. Veterinærene hevder at staten ikke ivaretar sitt lovpålagte ansvar ved å gi tilbudet som nå har ført til en oppsigelse. Staten på sin side understreker at vaktordningen fortsatt eksisterer som ordning selv om veterinærene har sagt opp avtalen og at staten derfor ivaretar det de skal. Etter å ha snakket med president i Den norske veterinærforening, Hans Petter Bugge, og seniorrådgiver i Landbruksdepartementet, Gunnar Hagen, kan vi dessverre ikke si vi er beroliget. Den prinsipielle uenigheten er så stor at det kan virke som om enighet bare kan oppnås dersom partene viser vilje til å føye seg. I skrivende stund legges statsbudsjettet frem. Her inngår vaktordningen som en post.

Det er flere årsaker til veterinærenes oppsigelse. Uenigheten skyldes blant annet at veterinærene ønsker å få en godtgjørelse på

linje med det leger får, men dette innebærer ifølge staten en økning på over 130 prosent og er langt unna hva de kan akseptere. Det er også dissens om hvordan veterinærene skal betales i ulike landsdeler. Staten ønsker at utbetalingen differensieres etter hva slags næringsgrunnlag det er i området. Det vil si at det betales mindre per time hvilende vakt i områder hvor det er mye å gjøre på dagtid. Dette kan virke logisk, ikke minst for å sikre veterinærdekning i husdyrfattige områder, men veterinærforeningen har et annet syn. De ønsker samme timesats over hele landet, og at det er antall timer hvilende vakt som avgjør summen.

Et annet konfliktpunkt er at staten ønsker at vaktordningen finansieres som et tilskudd og ikke en godtgjørelse. Veterinærene frykter at benevnelsen tilskudd innebærer at totalsummen vil kunne reduseres kraftig når stortinget årlig vedtar rammene, og at en godtgjørelse er mer forpliktende for statens vedkommende. Dette mener staten ikke er reelt, ikke minst fordi pengene som går til den veterinære vaktordningen i en årrekke allerede har hatt benevnelsen tilskudd i statsbudsjettet. I følge Landbruksdepartementet som representere staten i denne saken, er prosedyrene i forhandlingene i stortinget like når det gjelder tilskudd og godtgjørelse. Med andre ord kan det virke som om unødvendig ordkløyveri er en del av årsaken til konflikten.

I mellomtiden må altså husdyreierne leve i uvisshet om hva som skjer dersom ei ku på nyåret får kalvingsvansker eller børframfall i helga eller om natta. Vi håper selvsagt at både veterinærene og staten innser sitt ansvar for å ivareta dyrehelse og -etikk og derfor legger godviljen til for å finne en løsning. Det er tross alt dyra som blir den lidende part dersom vaktordningen ikke ivaretas videre. Nasjonens rykte som best i klassen på dyrehelse står også på spill.

Kalvemønstring på Reipå

Kalvemønstringen var hovedattraksjonen på Åpen gård i august hos familien Martinussen på Reipå i Meløy kommune i Nordland. Arrangementet samlet 350 besøkende.

Aina Stormo og Ann Kirsti Knudsen

■ Dagen startet med regn og vind, men etterhvert bedret det seg. Da mønstringen startet kom sola fram. I forkant av utstillingen var barna og kalvene samlet i fjøset hvor de gjorde siste finpussen på kalvene. Her fikk de orientering om hvordan mønstringen foregikk og ikke minst

■ **Fra venstre ser vi Sondre Stormo 9 år, med kalven Heia, Stian Stormo 5 år, med kalven Spretta, Trude Wiik 9 år, med kalven Kiara, Oda Bjørklund 10 år, med kalven Mia, Tina Silvik 12 år, med kalven Tea. Foto: May Helen Sørsandmo.**

hvordan de skulle gå i ringen. Dette var viktig da ingen av barna hadde vært med på noe slikt før. Det var omlag 30 år siden det sist var arrangert utstilling av storfe i området

sist. Seniorinspektøren fra Mattilsynet kom innom og sjekket egenerklæring, undersøkte og godkjente kalvene til å delta på mønstringen.

Barna gikk sammen ut av fjøset og inn i ringen hvor de ble presentert med navn, alder, hobbyer og interesser. Deltakerne mønstret så enkeltvis i ringen. Kalven ble presentert med navn, alder, mor, far og litt informasjon om hvor mye moren har mjølka. Dessuten

ble det informert om hva som er forskjellen på en ungekse og en eliteokse. Til slutt kom alle barna og kalvene sammen inn i ringen og fikk applaus, krus og rosett som premie fra Geno/Buskap, diplom og en rød rosett for innsatsen.

Det var ikke vanskelig å se at barna tok dette veldig alvorlig. De møtte opp med godt trente, fine og velstelte kalver. Gode representanter for landbruket, preget av stundens alvor både før og under mønstringen, men ved premieringen kom smilet tilbake. ■

KLIKK DEG INN PÅ

www.grovfornett.no

– *nettstedet for fôr og fôring*

Røde gener på den grønne øya

Noen norske gloser er nok til å fange oppmerksomheten. Kalvene strømmer til og blir etter hvert så opptatt av nærkontakt med gjesten fra gamlelandet at det er en utfordring å få tatt bilder. Sammen med Dr. Frank Buckley ved Teagasc som skal lede forsøket er vi ute for å kikke på NRF-kalvene. De yngste kalvene har blitt holdt i én egen gruppe, men disse har også vokst bra. Etter hvert skal alle kalvene ved Moorepark ut til bønder som skal være med på forsøket.

– Kalvene var i fin form da de kom fram i juni og det har ikke vært helseproblemer i det hele tatt. Som du ser har de vokst bra og kalvene er veldig rolige og tillitsfulle, sier Frank Buckley.

1 200 kalver med i forsøket

Forsøket som disse kalvene skal inngå i vil omfatte til sammen 1 200 kalver spredt rundt på et femti-talls gårder. På hver gård vil det være et likt antall rene Holsteinkalver, kryssninger Holstein/NRF og rene NRF-kalver. I fjor inseminerte bøndene et antall kyr med NRF-sæd for å produsere kryssningene. Til neste år vil kvigekalvene bli inseminert og først i 2007, når de har hatt en laktasjon, vil det foreligge nok data til å trekke konklusjoner.

Dr. Frank Buckley forteller at alle bøndene som skal være med i forsøket må være medlemmer i husdyrkontrollen. I Irland er oppslutningen om husdyrkontrollen bare om lag 30 prosent. I tillegg til de data som fanges opp gjennom dette systemet vil det bli gjennomført månedlige besøk på alle gårdene. Utover produksjonsopplysningene skal data om helse, fruktbarhet og holdvurdering registreres.

Bakgrunnen for forsøket er i første rekke problemer med dårlig fruktbarhet på Holsteinkyrne som utgjør 99 prosent av mjølkekyrne i Irland. Det går for lang tid fra kalving til første inseminasjon og drektighetsprosenten etter første inseminasjon er lav. Dette gjør at det går for mange dager fra kalving til kyrne har tatt seg, og for mange kyr er tomme på det tidspunktet de må være drektige for å få et akseptabelt kalvingstidspunkt.

– For å få maksimal utnyttelse av grasveksten til mjølkeproduksjon ønsker vi kalving i februar og mars, sier Frank Buckley. Et middel kalvingstidspunkt i slutten av februar er optimalt. Vi anbefaler tre måneders inseminasjons-/bedekningsperiode fra slutten av april til slutten av juli. De som ikke har blitt drektige i løpet av perioden må enten sjaltes ut eller mjølkes videre og inseminere på nytt neste år, avslutter han.

Enten de som er tomme sjaltes ut eller mjølkes videre en periode, betyr det store kostnader. Ei Holsteinku gir et slakteoppgjør på 2 100 kroner, mens de samlede rekrutteringskostnadene er 11 000 kroner. Frank Buckley sier at rådgiverne ikke anbefaler over ti prosent ikke-drektige i besetningen. Han forteller videre at det er vanlig at bøndene inseminerer de første seks ukene og at de deretter går over til naturlig paring på de kyrne som ikke har tatt seg. Når det brukes egen okse er det som regel en kjøttfeokse.

Ypperlige reproduksjonsegenskaper

Allerede i 1999 kom de første 30 NRF-kalvene til Irland og ble satt i sammenligningsforsøk på forsøksgården Ballydague. Det er fortsatt

igjen over tjue av disse som nå er i sin fjerde laktasjon. Forsøkene på Ballydague har sammenlignet Holstein, Normande, Montbeliard, NRF og kryssninger. Frank Buckley sier at forsøksresultatene så langt har vært meget positive for NRF-rasen. NRF-kyrne har hatt en litt lavere ytelse enn Holstein, men har klart seg best når det gjelder holdvurdering og har vist ypperlige reproduksjonsegenskaper. For Frank Buckley er ikke disse resultatene overraskende på bakgrunn av at Geno har drevet seleksjon for fruktbarhet i lang tid.

På spørsmål om hvilke raser som vil bli de viktigste konkurrentene til NRF sier Frank Buckley at mye tyder på at både Normande og Montbeliard vil falle igjennom. Han forteller at de har hatt mye beinproblemer med Normande, mens Montbeliard har hatt skuffende fruktbarhetsresultater. Det går for lang tid og krever for mange inseminasjoner før de får de drektige igjen etter kalving. Men det tas inn en god del New Zealandsk Holstein, og Frank mener dette kan bli en stor utfordring til NRF. Han er ikke bekymret for avdråttsnivået til NRF-rasen i en slik konkurranse, fordi de under irske forhold uansett ikke vil utnytte dyras genetiske potensi-ale fullt ut.

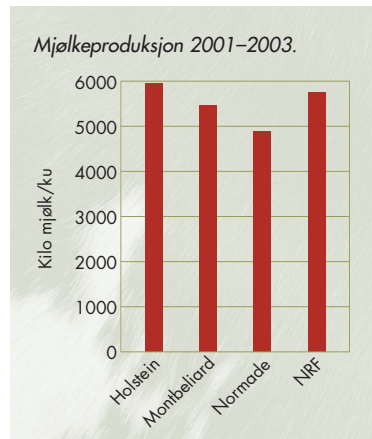
Hva tror du om NRF-rasen muligheter i det irske markedet?

– Selv om forsøksresultatene så langt er meget oppløftende tviler jeg på at vi vil se noe voldsomt løft i sædsalget før det foreligger resultater fra det forsøket vi setter i gang nå. Irske bønder er konservative og de skiftet fra Frieser til Holstein på åttitallet. Jeg tror ikke de vil satse på en ny rase før de er helt overbevist, sier Frank Buckley. ■

NRF-kalvene som ble sendt til Irland i juni har ikke hatt problemer med akklimatiseringen. 77 av kalvene er fortsatt på beite nær forskningsstasjonen Moorepark sør i Irland, men også disse skal etter hvert ut til irske bønder.

■ Dr. Frank Buckley er svært fornøyd med både tilvekst og gemytt på NRF-kalvene.

■ Kalven 1288 (etter 5274 Holte) fra Ommun Braut på Bryne har det som plommen i egget sammen med de andre kalvene som fortsatt er på Moorepark.

Oppsummering av sammenlignende forsøk:

Holstein

Høyest avdrått og fett- og proteinutbytte
Størst respons på kraftfôr
Laveste score på hold-poeng
Største tapet i hold gjennom laktasjonen
Dårligst på fruktbarhet

Montbeliarde

Lavere avdrått enn Holstein
Skuffende fruktbarhetsresultater

Normande

Lavest avdrått
Bra fruktbarhet
Beinproblemer

NRF:

Litt lavere avdrått enn Holstein
Lavest kroppsvekt
God på hold
Ypperlige reproduksjonsegenskaper

Reproduksjonsresultater Ballydague 2001 til 2003.

	Holstein	Montbeliard	Montbeliard x Holstein	Normande	Normande x Holstein	NRF
Antall kyr	95	72	63	36	58	78
KFI (dager fra kalving til første inseminasjon)	76	75	74	75	75	74
Dager fra kalving til drektighet	96	102	90	92	92	88
Antall inseminasjoner/ku	2,0	2,0	1,8	1,9	1,8	1,7
Prosent drektige etter 1. inseminasjon	42	37	50	50	57	59
Prosent drektig etter 1. og 2. inseminasjon	65	66	76	74	69	81
Drektige 6 uker etter kalving	56	56	71	62	66	75
Prosent tomme	19	8	10	10	12	9

På kostnadsjakt med NRF-kalver

Gode resultater vitner om at Tom Kearney er en dyktig bonde. Problemer med fruktbarheten på Holsteinkyrne gjorde at han ble interessert i NRF. I 2003 var det bare 40 prosent av kyrne hans som ble drektige etter første inseminasjon, og i snitt gikk det 135 dager fra kalving til kyrne igjen var drektige. Dette skaper problemer i et produksjonssystem med fokus på å produsere mjølka på beite. Første uka av juni er fristen for å ha fått kyrne drektige.

Rasmus Lang-Ree – tekst og foto

– Ja, det var den dårlige fruktbarheten på Holsteinkyrne som gjorde at jeg var på utkikk etter en annen rase for kryssing, forteller Tom Kearney. Jeg fikk høre om utprøvingen av NRF på Moorepark og var interessert i å bli med på det nye forsøket. I fjor inseminerte jeg noen kyr med NRF-sæd og har nå fem kryssningskalver som sammen med fem rene Holsteinkalver og de fem NRF-kalvene jeg har fått, skal inngå i forsøket.

Ønsker trøbbel-frie kyr

Tom Kearney understreker at han ønsker kyr som er lette å få kalv i og som er enkle å håndtere. Han vil ha mest mulig trøbbel-frie kyr og er spent på om NRF-kalvene vil leve opp til forventningene. Så langt synes han kalvene har klart seg veldig bra. Kalvene er kanskje litt mindre enn Holstein, men Tom synes ikke det gjør noe. Men han håper at kjøttegenskapene vil bidra til et bedre oppgjør den dagen de sendes til slakteriet.

Selv om det er en ekstensiv produksjon krever mjølkeproduksjon på beite god planlegging. Margine-ene er ikke store så det gjelder å få maksimalt ut av de beiteressursene en har. Tom forteller at beitesesong-

en begynner i slutten av februar. Da er det viktig å tilpasse beitebruken etter forholdene. Så tidlig kan det fort bli mye tråkkskader og lavere grasproduksjon resten av sesongen. I starten av beitesesongen er det nødvendig med supplement av kraftfôr og silo. Fra midten av april skal grasveksten dekke fôrbehovet til kyrne slik at kraftfôret kan kuttes helt ut fra 1. mai og ut september. For å ha fôr i inneperioden må 45–50 prosent av arealet stenges av for høsting av førsteslåtten i begynnelsen av juni. En tredjedel av arealet er tilstrekkelig for andreslåtten i begynnelsen av juli.

Tom gjennomfører rotasjonsbeiting med 18–20 dager på hvert skifte. De klimatiske forholdene med mye regn gir en fantastisk grasvekst. I løpet av året gjødsler han beitene med 27 kilo nitrogen per dekar.

Mer penger i mjølk

Tom ønsker å fortsette med mjølkeproduksjon. Han ser et behov for å utvide produksjonen og aller helst vil han trappe ned kjøttproduksjonen han driver nå og satse bare på mjølk.

– Mjølke gir bedre økonomi enn kjøtt, sier Tom. Siste året hadde jeg 70 prosent høyere utbytte per dekar på mjølk sammenlignet med kjøtt. Problemet er bare at det er så lite kvote å få kjøpt. Siste året fikk jeg bare kjøpt 6 000 liter og det rekker ikke engang til økningen i avdråten på de kyrne jeg har.

Irland har som det eneste landet i EU gjennomført full dekopling av landbruksstøtten. Det betyr at fra neste år får hver enkelt bonde en sum penger basert på produksjonen i referanseårene 2001–2002. De som vil kan selge kvota og fortsatt få pengestøtten forutsatt at de hol-

der jorda i hevd og har noen få dyr. Men Tom er usikker på om dette vil føre til at tilstrekkelig mange selger kvota slik at det blir mulig å ekspandere. En del av reformeringen av landbrukspolitikken innebærer at prisen på mjølka skal ned. Planen er at mjølkeprisen skal ned på 1,85 kroner (22 cent), og at dette skal være tilstrekkelig lav pris til at Irland kan opprettholde eksporten uten subsidier. Siden i alle fall deler av prisen blir kompensert gjennom overføringene tror Tom at han fortsatt kan få et akseptabelt økonomisk resultat med en mjølkepris på 1,85 kroner.

– Høy mjølkeproduksjon på gras med lave kostnader er det som gir mest på bunnlinja, sier Tom.

Han håper at NRF-gener for god fruktbarhet kan bidra til lavere kostnader. Men før han tar valget om tyngre satsing på en ny rase vil han avvente resultatet av det nye forsøket de skal være med på. ■

Bruker:

**Tom Kearney,
Fermoy i Irland**

Areal: 680 dekar

Besetning: 48 mjølkekyr

Kvota: 316 000 liter

Ytelse: 6 331

Fett: 3,71

Protein: 3,35

Mjølkepris
(januar til juni 2004):
2,33 kroner/liter

Tom Kearney har fem NRF-kalver på gården sin i nærheten av forskningsstasjonen Moorepark sør i Irland. Han håper NRF-genene skal gi bedre fruktbarhet og lavere kostnader i produksjonen.

■ Tom Kearney sliter med høye rekrutteringskostnader i besetningen og håper den gode fruktbarheten i NRF kan gi bedre økonomi.

■ NRF-kalver, krysningskalver og Holsteinkalver på beite hos Tom Kearney. Den røde kalven kommer fra Gaukom og Kvaksrud samdrift på Bøverbru og er etter 5291 Valset.

Tom Kearneys økonomiske resultater per 100 liter mjølk i 2003 (omregnet fra Euro til kroner etter kurs 8,40).

Mjølkeinntekter	232,9
Kraffôr	13,8
Gjødsel	9,5
Veterinær	6,8
Inseminasjon	3,8
Leiekjøring	9,2
Andre variable kostnader	9,3
Totale variable kostnader	52,4
Mjølkepris – totale variable kostnader	180,5
Maskiner	7,0
Bil, telefon etc	8,6
Avskrivning	13,1
Andre faste kostnader	8,7
Totale faste kostnader	37,3
Sum variable pluss faste kostnader (39 % av mjølkeinntekt)	89,7
Overskudd (61 % av mjølkeinntekt)	143,2

Brunstovervåking med video

Guro Sveberg – GENO

Skal man finne brunsten på kua, må man ha tid til å se den. Dette er kanskje en av de største utfordringene for dagens husdyrbrukere og rammes lett av dagens tidsklemme.

GENO har nå sett på muligheten for å se kua uten selv å være der, ved å bruke videoovervåking i fjøs til brunstovervåking av storfe.

■ Våren 2004 ble et videokamera installert på Stein gård i Ringsaker. Dette er en gård med gode fruktbarhetsresultater, fast røkter og flittig bruk av informasjon fra aktivitetsmåler (pedometer). Behovet for videoovervåking som hjelpemiddel var altså ikke tilstede, men vi gjorde erfaringer som vi mener kan være av nytte for andre. Det ble brukt et enkelt, digitalt videokamera (AXIS 2100) med lysømfintlighet fra 3 lux, med kontinuerlig lagring av data på PC. Timotei data, som har erfaring med dette i andre fjøs, bisto med utstyr og kompetanse. Kameraet var et web-kamera som kan kobles i nettverk eller sende via radiosender og overføre data til TV eller PC. Det er angitt at det kan sendes signaler trådløst flere km fra fjøset. Over nettet kan man sende så langt man vil! Dette kan være aktuelt i

samdrifter eller når fjøset er et stykke unna bolighuset.

For en husdyrbruker kan det være aktuelt å bruke kamera til å overvåke mindre områder, for eksempel kvigebinger, for å se brunstadferd. Tegn som sliming, vil ikke være realistisk å se på denne måten. Aktuelle kyr kan merkes med blå merkespray på hvite kyr eller hvit spraymaling på røde eller svarte kyr for å lette identifiseringen. Alternativt kan man sette på ekstra, hvite halskrager på de man venter brunstige. Erfaringene fra utlandet undersøkelser og denne forundersøkelsen, tyder på at flest kyr rir om ettermiddagen, kvelden og utover natta. Med vanlig,

gode lysforhold, er det fullt mulig å se opptak av kyr på TV eller en dataskjerm, samtidig med dagsrevyen eller kveldsnytt. Vi anbefaler svakt orienteringslys om natta, mellom 4 og 10 lux, noe som er tilstrekkelig for å se brunst.

Undersøkelsen på Stein ga oss noen tankevekkere om vi ser etter de rette brunsttegnene. Vi oppdaget andre, nye «tegn» som viste seg bare hos kyrne som var brunstige. Tidlig i brunsten knuffet to og to brunstige kyr hodene mot hverandre, noe vi valgte å kalle hodeknuffing. Før de startet ridning, så vi at den ene hvilte hodet eller underkjeven på krysset til den andre, så kalt «chin resting». Et annet

tegn som viste seg som et av de første, var slikking av kjønnslepper til ei annen ku.

Brunstadferd er et eget fag som krever mye forskning. For å gi mer sikre svar, vil vi nå gjennomføre en større undersøkelse med flere kyr og over lengre tid. Her vil vi overvåke alle mulige adferdstejn under brunsten, sammen med aktivitetsmåler og hormonanalyser, slik at vi kan gi bedre råd om dette i framtida. I tillegg mener vi at NRF-ku viser gode brunsttegn, men vi vet ikke hvor gode! Utenlandske undersøkelser på Holstein viser at under halvparten av kyrne viser ståbrunst (står for oppritt) og at de har kortere brunstlengde enn vi tidligere har antatt. Erfaringer med bruk av NRF-ku tyder på at flere av denne rasen viser ståbrunst, men her gjelder det å vite og ikke bare tro! ■

■ Guro Sveberg fra GENO og Jostein Rudi fra Timotei Data har erfart at videokamera i lausdriftsfjøs kan være til hjelp i brunstovervåkingen. Foto: Rasmus Lang-Ree

Avlsnytt

september 2004

Torstein Steine – avlssjef i GENO

Etter førre runde med avkomsgranskning vart det nemnt at storleiken på avkomsgruppene var på veg oppover etter ein periode med litt mindre grupper fordi det har gått så mange oksar gjennom systemet på kort tid. For dei 32 nye oksane er gruppestorleiken for fruktbarheit på kviger no 240 mot 213 i mai for dei 31 oksane som var nye då. Dette talet fortel oss at gruppestorleiken faktisk har gått mykje opp. Noko av problemet med ei slik samanlikning mellom puljer av oksar kan vera at døtrene er komne ulikt langt i tid og alder, og difor har varierende med opplysningar. Men denne innvendinga gjeld ikkje for fruktbarheit på kviger. Insemineringa av døtrene som kviger ligg i alle fall så langt bak i tid at denne samanlikninga er sikker.

Det kom naturleg nok inn litt få kvigemålingar i løpet av sommaren, men i august tok det seg opp, og sluttresultatet vart svært bra. Den bekymringa me hadde med omsyn til datasituasjonen i august syntte seg heldigvis å vera grunnlaus.

Nye eliteoksar

Denne gongen er det ikkje så store endringar i utvalet av eliteoksar (sjå tabell 1). Det er fire nye oksar av dei 13 oksane i bruk. Av dei 13 er det heile 10 oksar som er kollete.

Uttaket av oksane var nokså greitt denne gongen. Det er stort sett spørsmål om fordeling på fedre, og dei tre oksane frå i fjor er med fordi overlapping mellom årgangane er viktig med tanke på framtidig avlsverdiuttrekning.

Oksane frå sist har halde seg godt i avlsverdi. Det er sjølvsagt endringar, men ingenting av stor betydning.

Dei nye oksane er alle gode i avlsverdi og dei er alle kollete. At 5613

Kvalbein og 5638 Viastua er kollete må tilskrivast litt flaks sidan dei har hornete fedre. Men det er i grunnen eit resultat av at det vert lettare og lettare å finna gode kollete søner etter hornete fedre fordi det vert fleire og fleire gode kollete kyr og kviger ute i buskapane.

Av dei fire nye oksane har tre 21 i avlsverdi og ein, 5638 Viastua, har 17. 5638 Viastua er interessant fordi han er kollet med hornet far. Avlsverdien er og høg, men til dømes 5621 Elvevoll har høgare avlsverdi, og han er ikkje med lenger. Det er fordi han har 4680 Risa som far. Risa har alt to søner med. Av den grunn vil me helst sjå det litt an til etter neste avkomsgranskning i november.

5613 Kvalbein sine sterkaste eigenskapar er mjølk, lynne og bein. 5618 Guterud har og mjølk som ein sterk eigenskap, og han er og svært god på jur. 5613 Kvalbein er litt svak på lekkasje, medan 5618

Guterud er ikkje spesielt svak på noko.

5646 Heigre er den jamnaste av dei tre oksane med 21 i avlsverdi. Han kjem ikkje så høgt som dei to nemnde på nokon eigenskap, men han er under 100 berre for lynne med 97. Elles har han 112 for mjølk, 110 for proteinprosent og 110 for både bein og jur. Det burde vera ein lettbrukt okse i avlsplanane.

Det er mange oksar med høge mjølkeindeksar. Dei nye oksane i år kjem ut med eit svært høgt gjennomsnitt for mjølk.

Ein okse, 5633 Hauske, har 19 i avlsverdi og 123 i mjølkeindeks, men likevel har me ikkje teke han med. Det er fordi han har tre svært dårlege eigenskapar, nemleg hastighet, andre sjukdomar og jur. På den andre sida er han son etter den svenske oxen Udden og ville såleis bidra med lite slektskap til andre oksar. Men sædlageret ligg der, og han kan brukast seinare. ■

Tabell 1. Norske eliteoksar i bruk no.

Okse	Avlsverdi	Horna/kollet	Farge	Far	
5364 BERGE	14	H	Svart	4357	
5386 HEIMTUN	13	H	Raud	4369	
5476 BJØRLO	12	K	Raud	4528	
5522 SVARSTAD	14	K	Raud	4581	
5576 TURLINGEN	16	K	Raud	4528	
5583 SALTE	25	K	Svart	6563	
5590 RYDENG	14	H	Raud	4606	
5603 LIEN	23	K	Raud	4581	
5612 RYGGVOLD	19	K	Raud	4680	
5613 KVALBEIN	21	K	Raud	6563	NY
5618 GUTERUD	21	K	Svart	4581	NY
5638 VIASTUA	17	K	Raud	4705	NY
5646 HEIGRE	21	K	Svart	4680	NY

Resultata frå avkomsgransking nummer 3 i 2004 gjer det endå tydelegare at 2004 vert ståande som det året det verkeleg vart fart i å gjera NRF til ein kollet rase.

■ **Dotter etter 5638 Viastua: 224 Ronja. Eigarere Anne Mette og Ivar Thune Heiberg, 2334 Vang H. 5638 Viastua er interessant fordi han er kollet med hornet far. Dette er eit resultat av at det vert lettare og lettare å finna gode kollete søner etter hornete fedre fordi det vert fleire gode kollete kyr og kviger ute i buskapane. Foto: Solveig Goplen**

Tabell 2. Lovande oksar framover.

Som tidlegare har me no og data til å sjå litt inn i framtida. Slik det ser ut med opplysningar no kan me seia nokså sikkert kva som vil skje med dei nye oksane i november, men når det gjeld den nye pulja i februar, er det heller usikkert. For februarpulja har me berre teke med samla avlsverdi og ikkje delindeksar. Det kan sjå ut til at nivået på avlsverdiar vil gå litt ned når me tek til på neste år, men det er førebels svært usikkert. Det er likevel slik at i år har avlsverdiane vore uvanleg høge, og det er ikkje lov å venta at det skal halda seg akkurat like høgt. Det vil likevel vera tale om svært gode oksar.

November 2004:

Okse	Avlsverdi	Mjølkeindeks	Far
5654 OLSTAD	25	119	4581
5664 LANGVATN	14	104	4676

Februar 2005:

Okse	Avlsverdi		Far
5682 METLI	19		6563
5689 LEKVE	18		4606
5673 DISPEN	17		4606

Etikken under lupen

Krav fra engelske supermarkedkjeder var bakgrunnen for at Slakterienes Forskningsinstitut i Danmark utviklet Etisk regnskap for slaktegris. I samarbeid med danskene har Fagsenteret for kjøtt tilpasset opplegget til norske forhold og laget egne regnskap for sau og storfe. Gilde har inngått en avtale om at Fagsenteret for kjøtt skal utarbeide etiske regnskap på alle samvirkeanlegg hvert tredje år. I mellomperioden kan slakteriene i egen regi gjennomføre en nettbasert light-utgave.

Rasmus Lang-Ree – tekst og foto

Spesialveterinær ved Fagsenteret for kjøtt, Elisiv Tolo, forteller at Etisk regnskap gir en konkret beskrivelse av forholdene og et objektivt grunnlag for å vurdere hva som skal til for å bedre situasjonen. Til sammen 150 kontrollpunkter vurderes helt fra dyrebilen ankommer slakteriet til dyret er avlivet. For alle punkter blir det satt poeng som i neste omgang vektas etter økonomisk og dyrevelferdsmessig betydning. Det betyr at tiltak som krever svært store investeringer gis en lavere vekt enn tiltak som er enkle å gjennomføre. Vektingen gjør det lettere for anleggene å prioritere tiltak som skal gjennomføres. Hele gjennomgangen, som kan ta fire dager på et helt anlegg, ender ut i en totalvurdering av anlegget (se fig. s. 18).

Noen dyr bør ikke transporteres

Sjuka og skadde dyr er et vanskelig område å takle både for dyrebilsjåfør, produsent og slakteriet. Sjåførene har plikt til å avvise dyr som ikke bør transporteres, men de føler ofte at de kommer mellom barken og veden. Hvis sjuka og skadde dyr blir transportert, bør de etter Elisiv Tolos mening avlives så fort som mulig etter at de har kommet til

■ Dyr som har blitt flyttet tidligere mestrer slikt stress bedre.

slakteriet. Her har det ikke alltid vært samstemmighet med Mattilsynet, men hun håper de etter hvert kan komme fram til en felles holdning. Men største synderen er enkelte produsenter:

– Dyr som ikke er transportdyktige må avlives på gården, selv om det medfører kostnader og ekstra arbeid, sier spesialveterinær Elisiv Tolo. Ei ku som er dårlig til beins når den står på fjøset blir sjelden bedre av å stå på en dyrebil i fire til fem timer, men det er det ikke alle produsenter som tar med i vurderingen.

I Etisk regnskap vurderes antallet dyr på bilen i forhold til plassen, om dyra er bundet eller ikke, om det er uheldig utforming av lasterommet slik at dyra kan skade seg og kjøretiden. Regelverket sier at det maksimalt skal gå åtte timer fra

første dyret leses opp til siste dyr er lesset av på slakteriet. Hvis kjøretiden er overskredet skal dette dokumenteres. Det kan være alt fra kolonnekjøring på fjelloverganger til forsinkelser i fergetrafikken eller glatt føre som gjør at det er umulig å rekke fram i tide. Elisiv Tolo understreker at de fleste anlegg i Norge har god dokumentasjon på transporttiden, og det er relativt få avvik.

– Andelen transporter over åtte timer er svært lavt og selv i Nord-Norge er det bare to til fire prosent av dyra som transporteres lenger enn maksimaltiden, forteller Tolo. En typisk slaktetransport i Norge varer tre til fem timer, det blir kjørt 120 til 140 kilometer med tre til seks stopp underveis. Nesten halvparten av tida går med til opplasting.

I 2003 døde bare 12 av 337 000

Forbrukerne forventer at kjøttet de spiser skal være fra dyr som har hatt det godt helt fram til de slaktes. Etisk regnskap er en omfattende kartlegging av faktorer som kan påvirke dyrenes velferd på slakteriet, og gjennomføres på alle Gilde sine slakteanlegg.

■ Spesialveterinærene ved Fagsenteret for kjøtt Inge Midtveit og Elisiv Tolo følger nøye med på hvordan dyra drives fra slaktebilen og inn på slakteriet.

Ny kunnskap om transport av storfe:

- Det er ikke slik at storfe vil stå under transport opp til 12–16 timer – enkelte dyr vil legge seg etter kort tid hvis det er nok plass og ikke for mange fremmede dyr i samme rom.
- Det ser ikke ut til at lav dyretetthet øker risikoen for skader – med større plass er det lettere for dyra å sette «sjøbein» slik at de unngår å slå bort i veggene når de mister balansen.
- Sjøførens kjørestil er viktigere enn andre forhold som påvirker vibrasjoner på dyrebilen.
- Foreløpige resultater viser at svært korte transporter og transporter på mer enn åtte timer er mer belastende enn transporter på to til seks timer.

Kilde: Catra (EU-prosjektet Cattle Transport in Europe)

storfe under transport til slakteriet, mens 11 døde under oppstalling. Internasjonalt er dette svært gode tall. Fagsenteret antar at tap av storfe under transport i mange tilfeller skyldes uhell med dyr som står bundet på bilen, og derfor anbefales det at storfe kjøres løst.

Dessuten er det enkelte uhell med transport av medtatte dyr. Blodutredelser i kjøttet kan oppstå som følge av sammenstøt med veggene i transportkassa. Dårlig veistandard, glatt gulv og uvøren kjørestil er risikofaktorer. Andelen slike skader er etter Elisiv Tolos mening for høy

Gjennomsnittlig transporttid til slakteri

Sverige	4 timer
Finland	5 timer
Tyskland	3 timer
Norge	4 timer

Kilde: Catra (EU-prosjektet Cattle Transport in Europe)

og det viser at det fortsatt er mye å jobbe med for å få transporten mer dyrevennlig.

Mye tid til å lesse på

Tilrettelegging av forholdene ute på gården er av svært stor betydning for å holde transporttidene nede. I de verste tilfellene kan det gå over en time å få ett dyr opp på bilen, mens det andre steder tar få minutter å lesse opp en hel binge med okser. Prisdifferensiering som virkemiddel har vært diskutert, men Elisiv Tolo kan fortelle at det foreløpig ikke har blitt noe av fordi det kan være vanskelig å gjennomføre i praksis. Hun mener det er viktig med veiledning der problemene er størst. Hvis en medlemskonsulent og en erfaren sjåfør i samråd med bonden finner fram til tilpasninger kan mye oppnås.

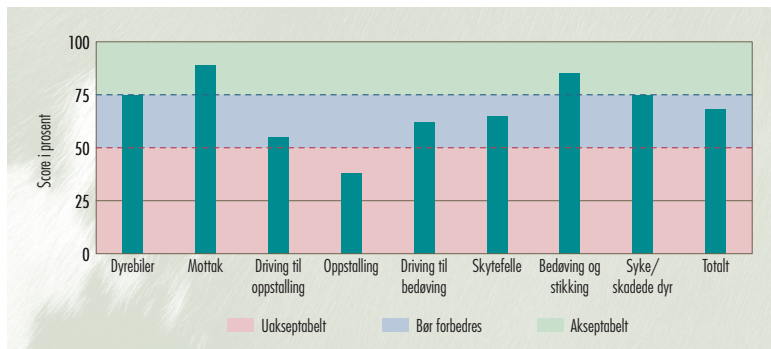
At planleggerne i tidligere tider ikke hadde i tankene at dyra en gang skulle ut på slaktebilen kan kanskje tilgis. Men Elisiv Tolo kan fortelle at det også i nye fjøs blir bygd slik at det nødvendigvis må bli en utfordring å få dyra ut på slaktebilen.

Når dyrene skal leses av og drives inn på slakteriet må avlessingsrampen gi god friksjon slik at dyra ikke sklir og ha en farge som ikke gir skarpe kontraster mot omgivelsene. Dyra bør ledes inn mot

Fortsetter neste side

Etikken under lupen

Fortsetter fra foreg. side

oppstallingsboksene uten passasje i skarpe vinkler. Gangene må være slik utformet at dyra ikke kan sette seg fast eller skader seg på skarpe framspring i porter og lignende. Underlaget må være sklisikkert, uten vesentlig variasjon i farge eller materiale for å unngå at dyra stopper opp. Blanke rister og vannpytter gir lysreflekser som kan skremme dyra. Når de stopper må man ofte bruke noe tvang for å få dem fram. Bruk av elektrisk drivstav gis et kraftig trekk i poengbedømmelsen. Lyssettingen er viktig. Det er best å drive dyr ved jevn eller jevnt stigende belysning, men man må unngå at dyr blir blendet av sollys eller armaturer.

Oppstallingsboksene, der dyra står avskjermet fra andre dyr, er et skandinavisk fenomen. Elisiv Tolo sier at systemet har både gode og

■ Her er det fort gjort at et dyr setter fast foten og skader seg.

mindre gode sider. I Norge står rundt 50 prosent av dyra på slakteriet ei natt før slakting. Tidligere ble dyra enten bundet på båsfjøs eller satt i større binger hvor de gikk løse sammen med fremmede dyr. Oppbinding av dyr som ikke har stått bundet tidligere medfører risiko for skader, mens sammenblanding av fremmede dyr fører til mye riaktivitet, risiko for skader og redusert kvalitet på kjøttet. Ved bruk av enkeltbokser unngår man disse problemene, men til gjengjeld oppstår en del utfordringer med tilstrekkelig plass til store dyr, muligheter for føring og vanning, støy fra skilleporter, spaltegulv, belysning og skarpe vinkler som kan gjøre det vanskelig å drive dyra fram.

Å mjølke eller ikke mjølke

Spørsmålet om mjølkekyr i topplak-tasjonen skal mjølkes eller ikke etter at de kommer inn på slakteriet har vært et stridens tema.

– Det ligger lite velferd for dyra i å investere i mjølkeanlegg på slakteriet, sier Elisiv. Forholdene er ikke tilrettelagt for mjølking og dyra er nervøse i uvante omgivelser. Forsøk på å mjølke ender ofte med at kua ikke gir ned og at røkteren i beste fall gir opp.

Elisiv Tolo mener den eneste praktiske løsningen på dette problemet er at kalvingsdato oppgis ved innmelding. Transporten kan da organiseres slik at dyr i høylaktasjon enten hentes på ettermiddagen etter mjølking eller at de hentes tidlig på dagen og slaktes samme dag. ■

Tid for vannanalyse?

Ingrid Haug – fagsjef TINE Produsentrådgivning

■ Gjennom EØS-avtalen har Norge forpliktet seg til å tilfredsstille kravene i EU-direktivene om hygiene i melkeproduksjonen. Disse kravene ble innarbeidet i norske forskrifter, *Melkeforskriften* og *Vannforskriften*, allerede i 1995.

Melkeforskriften stiller krav om at vann til rengjøring av melkeutstyret skal være av drikkevannskvalitet og følgende tilfredsstille kravene i vannforskriften. Vannforskriften gjelder for vannverk og vannforsyning til næringsmiddelvirksomheter. Melkerom er definert som næringsmiddelvirksomhet.

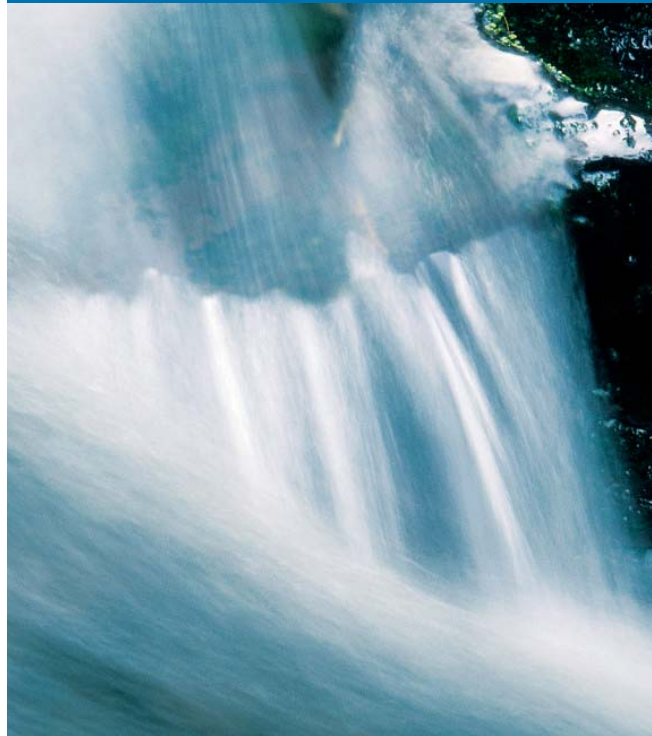
TINE har, og ønsker fortsatt å ha, en høy kvalitetsprofil. Å etterleve offentlige forskrifter er en del av denne profilen.

Kravene

Drikkevannsforskriften stiller en lang rekke krav til vann, både bakteriologisk og kjemisk. TINE var i tett dialog med datidens Mattilsyn, SNT, i forbindelse med utarbeidelse av Melkeforskriftens tilsynsveileder i 1995. I den sammenheng ble det oppnådd forståelse for et mindre omfattende analyseopplegg for vannkvalitet i melkerom enn det Vannforskriften i utgangspunktet krever. Det er denne praksis som i dag følges i forhold til de årlige vannanalyser hos produsenter som ikke er tilknyttet offentlig godkjent vannverk.

I tilsynsveilederen heter det i forklaringen til paragraf 8.4 blant annet:

Vannkvaliteten i melkerommet er viktig. Undersøkelser viser nemlig at det er sikker sammenheng mellom vannkvalitet og melkekvalitet. Dårlig vannkvalitet kan også gi mer jurbetennelse.

■ Undersøkelser har vist at bønder med tilfredsstillende vannkvalitet hadde lavere gjennomsnittlig bakterietall og færre måneder med høyt celletall i melka.

Vannkvalitet og vannanalyser

- Melkeprodusentene har selv ansvaret for at vannkvaliteten er tilfredsstillende, men TINE tilbyr hjelp via egen salgstjeneste i forbindelse med uttak/oppfølging av vannanalyse.
- Det årlige prøveuttaket skal skje i høstmånedene. Analysene skal foregå ved akkrediterte laboratorier.
- TINEs rolle er å være en støttespiller både overfor melkeprodusenter og Mattilsynet i arbeidet med å sikre tilfredsstillende vannkvalitet i alle melkerom.

Analyser som gir uttrykk for vannets hygieniske kvalitet (kimtall og indikatorbakterier for fekal forurensing) skal prioriteres.

I praksis tas følgende bakteriologiske analyser:

Totalt antall bakterier ved 22 °C, koliforme ved 37 °C og E.coli ved 44 °C. I tillegg bør det også være mulighet for å analysere vannets hardhet og nitratinhold. Undersøkelser over vannkvalitet som ble gjennomført i 1995, viste at vannkvaliteten i mange norske melkerom, spesielt i distriktene, var dårlig. Men mye er gjort siden den tid og situasjonen i dag er langt bedre.

Sammenheng med melkekvalitet

Det er sikker sammenheng mellom vannkvalitet og melkekvalitet. Dette ble påvist i den store undersøkelsen om vannkvalitet i melkeproduksjon som TINE gjennomførte i 1995. Produsenter med tilfredsstillende vannkvalitet hadde lavere gjennomsnittlig bakterietall (færre prøver over 30 000 totalkim), lavere celletall og færre måneder med gjennomsnittlig celletall i måneden over 250 000. Totalantall bakterier ved 22 °C hadde størst betydning for bakterier i melk, mens innholdet av koliforme bakterier i vannet hadde størst betydning for celletallet. Det er også tidligere vist at dårlig vannkvalitet gir mer jurbetennelse med koliforme bakterier. ■

Varme på Dyrsku'n

Dyrebil og personbil med hengere ruller inn, helseattester sjekkes. I husdyrhallen slår pulsatorene sine taktfaste slag. Alle kyr skal være melket på utstillingsdagen står det i reglementet. Standpersonellet er på plass, noen med kaffekoppen i hånda. Det er morgentemming på Dyrsku'n i Seljord. Etter hvert fylles båser og bokser opp med kyr og kalver. Boksene er nyflidd med godt med strø og stamtavlene er på plass. Trenger noen hjelp er det bare å spørre. Her er det god støtte å få av mennesker i røde Dyrskukjeledresser. Sola begynner å få tak og den rå høstmorgenen forvandles til en fantastisk seinsommerdag.

Solveig Goplen – tekst og foto

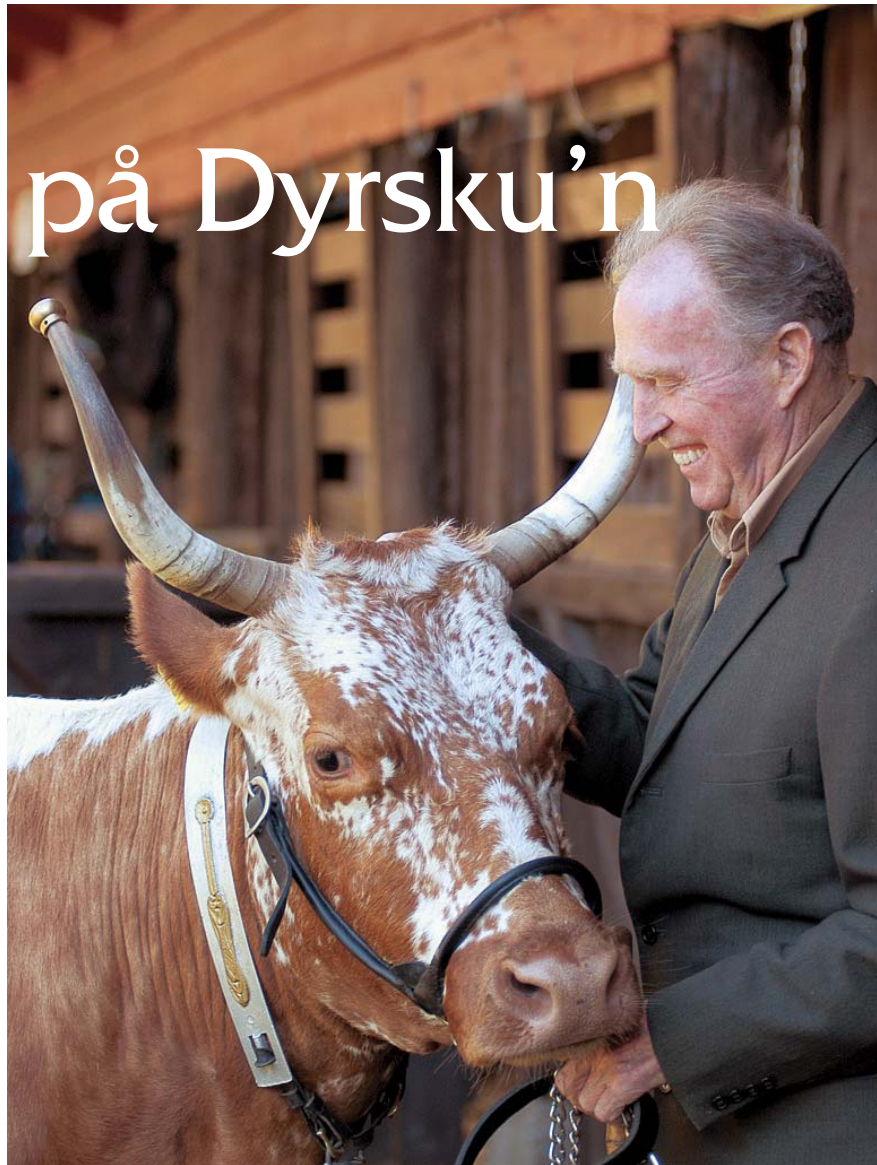
90 års erfaring

Eivind J. Slåtta rusler rundt fra bås til bås og ser på kyrne. Han forteller at han har vært på Dyrsku'n siden han var guttunge. Nå har han fylt 90 år og bor på sjukehjemmet. Han har lang fartstid i jordbruket og er en ivrig forkjemper for Telemarkskyr. På jubileumsutstillingen for Norges Vel på Ekeberg i 1959 stilte han kua 6080 Gjevrei Slåtta som ble 20 år gammel og hadde en ytelse som varierte mellom 5 900 og 7 300 årlig i femtiåra. Denne Telemarkskua hadde en livstidsproduksjon på 87 000 kg. Gjevrei Slåtta var mor til oxen Fram Slåtta.

– Det var gode kyr den gangen og, sier Eivind.

Han studerer jurene nøye og er helt klar på at juret må ha gode fester og fin speneplassering. Den gamle mannen stråler når han får ta ut den gildeteste Telemarkskua, 502 Rosa.

– Jammen hadde jeg flaks nå, sier Eivind. At mannen fortsatt har greie på kueksterior, det blir bekreftet senere på dagen da nettopp ku

■ Eivind J. Slåtta, 90 år gammel og fortsatt opptatt av eksterior på Telemarkskyr. Her med 502 Rosa tilhørende Tore Skarpnord, Brumunddal.

■ 1003 Solveig. Far 4919 Øyslebø, morfar 4108 S. Byrkjedal. Harmonisk ungku med flott overlinje. Velforma kryss og bra bein. Kua har utviklingspotensiale. Meget godt festa jur med fin speneplassering og passe lange spener. 8,0 poeng for kropp og 4,0 poeng for jur. Kua ble vist av eier Åse Vatland.

18 000 innenfor
porten på fredagen,
solskinn og nærmere
80 storfe
i mønstringsringen.

■ Utstillingas peneste NRF-ku: Ungkua 522 Marita. Far 5603 Lien, morfar 4463 J. Venevold. Høgstilt ungku med meget god overlinje og velformet kryss. Flott beinstilling. Meget gode jurfester og fin speneplassing. 9 poeng på kropp og 4,5 poeng på jur. Kua ble vist av eier Oddvar Stangebye.

■ 306 Vene. Far 4453 Tveiten, morfar 4075 Torland. Eier Kristian Hovde, Brumunddal. Djup lang ku av god type. Velforma kryss og bra bein. Litt framskutte bøger. Velforma jur med godt feste og god speneplassing. Passe lange spener. En liten mellomspene. 8,0 poeng for kropp og 4,0 poeng for jur.

nummer 502 Rosa blir kåret til utstillingas beste Telemarksku.

Jerseyku til topps

På Dyrsku'n ble det stilt 25 NRF-kyr. Av disse fikk seks 1. premie. Kvaliteten på kyrne var meget bra. Nedenfor bringer vi en oversikt over tre av kyrne, samt dommerkritikkene.

Som i fjor kunne vinneren av Vargaugutstillinga innkassere topppremien på Seljord. I fjor var det NRF-kua nummer 600 Lisbeth som stakk av med Seljordsprisen. I år ble denne kua plassert som nummer tre blant NRF-kyrne. NRF-kua 522 Marita fra Oddvar Stangebye var NRF-kyrnes representant i «Best in show». Det var derimot den flotte Jersey-kua 686 Diana som nådde helt til topps. Eier er Jærkua Samdrift AS, som du kunne lese om i forrige nummer av BUSKAP. 686 Diana var en meget verdig vinner som ble mønstret av 12 år gamle Solvår Lende som rolig viste kua på en imponerende måte. Hun hadde full kontroll.

Prikken over i en

Imponerende nok kunne arrangørene ønske 15 barn velkomne til kalvemønstring presis klokka 15.30. Det var helt nødvendig, for mange av barna stod og trippet utenfor ringen. Gradestokken viste 25 grader. Støtteapparatet som fikset alt fra fletter, mansjettknapper og påsetting av grimer stod parat til å gripe inn om noe ikke skulle gå helt som det skulle. Barna var i alderen fem til tretten år. Kalvene var skinnende reine og mange var nyklipt. Alle fikk vist hva de kunne. Dersom GENO/BUSKAP har fått korrekt tilbakemelding fra de ulike utstillinger ser det ut som målet om

Fortsetter neste side

Varme på Dyrsku'n

Fortsatt fra foreg side

■ **Oksen 5739, Aalstad, nå med kunstnernavnet Samson blir å se på norske kinoer i vinter i barnefilmen Venner for livet. Fjøsmeester Harald Jensen og markeds konsulent Inger Johanne Børresen viste oksen under Dyrsku'n.**

■ **Best in Show. Seljordsprisen gikk til Jerseykua 686 Diana. Far er 121 Hibiscus (DJ 49431). Eier Jærkua Samdrift. Mønstrer: Solvår Lende.**

fire hundre deltakere i år er passert. Dette engasjerer hele familien. Det er et godt stykke arbeid som ligger bak for å stille på kalvemønstring.

Venner for livet

Utstillingsoksen 5739 Aalstad, opprinnelig fra Gjøvik, nå med kunstnernavnet Samson gjorde sin entré med markeds konsulent Inger Johanne Børresen på ryggen. Samson er for tiden filmstjerne i barnefilmen Venner for livet som blir å se på norske kinoer fra februar neste år. Regissør er Arne Lindtner Næss. Han har blant annet vært regissør for de kjente barnefilmene Olsenbanden jr. går under vann og Olsen-

■ **Sjarmøretappen på årets Dyrsku. Her representert ved Dagne Berthelsen Gruszewski med Telemarkskalven 258 og Ayla Rebekka Tønnesen med NRF-kalven Tommeliten.**

banden jr. på rocker'n. Fjøsmeester Harald Jensen på Store Ree har tilbrakt mye av sommeren sammen med filmteamet, slik at 5739 Aalstad har blitt en skikkelig gullgutt. I filmen er det ei jente på tolv som

rir oksen. Selvfølgelig kan også oksen og jenta prate sammen. Nå har Samson fått kontrakt på å få leve litt lengre. Det går ikke an å sende en ordentelig filmstjerne til Hed-Opp rett før premieren. ■

Kva er effektiv

Bjørn Gunnar Hansen – TINE Produstrådgivning

Kukontrollen (KK) og Effektivitetskontrollen (EK) er viktige for rådgjeving i mjølk- og storfekjøtbuskapane. Føremålet med dette forskingsprosjektet var å finne ut kva som kjenneteiknar økonomisk effektiv mjølk- og storfekjøttproduksjon, basert på data frå KK og EK. Gjennom prosjektet ønskte ein å finne fram til kva variablar som har mest å seie for det økonomiske resultatet. Desse resultatane skal så danne grunnlag for å forbetre både rådgjevingsverktøy og rådgjeving slik at det økonomiske resultatet for mjølkeprodusentane blir betre. I prosjektet nytta vi data for åra 2000 og 2001. Prosjektet var eit nyttig samarbeid mellom TINE, Norges veterinærhøgskole, Norges Landbrukskole, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning og Geno.

Med effektivitet meiner vi oppnådd dekningsbidrag i høve til grovfôrareal, mjølkekvote og fjøsplass. Vi har nytta to mål for dekningsbidrag, eitt med tilskott og faste grovfôrkostnader inkludert, og eitt utan tilskott og faste grovfôrkostnader. Med faste grovfôrkostnader meiner vi kostnader knytte til dyrking, hausting og lagring av grovfôret. Maskinkostnader utgjer såleis ein stor del av dei faste grovfôrkostnadene.

Resultat

Nedanfor følgjer ein kort omtale av dei viktigaste faktorane om påverkar effektiviteten.

Brutto grovfôrkostnader og mjølkeinntekt minus variable fôrkostnader

Analysen viser at to faktorar er i særklasse viktige for effektiviteten i begge analyseåra:

Fôring og grovfôrkostnader er sentrale for økonomien i mjølke- og storfekjøttproduksjonen. Dette syner resultatane frå eit forskingsprosjekt i regi av TINE. Gjennom prosjektet har vi klart å finne fram til 15–20 nøkkeltala som kjenneteiknar effektive bruk. Ved å fokusere på desse tala kan rådgjevinga bli meir målretta.

- Mengde og kostnad på grovfôret, inkludert faste kostnader.
- Mjølkeinntekt fråtrekt variable fôrkostnader (mjølk minus fôr).

Brutto grovfôrkostnad er summen av variable og faste grovfôrkostnader. Med variable grovfôrkostnader meiner vi handelsgjødsel, kalk, ensileringsmiddel mm. Di meir grovfôr og di lågare kostnadene ved å produsere fôret er, di høgare er effektiviteten. Verken mjølkeprisen åleine eller fôrkostnaden åleine er viktige, det er differansen mellom dei, mjølk minus fôr, som tel. Lat oss ta TINE Meieriet Sør som døme. Her er mjølkeprisen lågast om sommaren. Produsentar som leverer tyngda av mjølka om sommaren kan likevel oppnå høgt mjølk minus fôr, berre fôrkostnaden er tilstrekkeleg låg. Høg grovfôravling verka

positivt på effektiviteten. Høg avling vil i tillegg redusere grovfôrkostnadene per fôreining. Høge kraftfôrkostnader påverka effektiviteten negativt, særleg på bruk med låg kjøttproduksjon.

Kjøttproduksjon og kjøttinntekter

Produsert kjøttmengde per årsku, og kjøttinntekter fråtrekt variable fôrkostnader (kjøtt minus fôr), er dei to viktigaste nøkkeltala i kjøttproduksjonen. Produsert kjøttmengde er eit uttrykk for volumet på kjøttproduksjonen i buskapen. Kjøtt minus fôr er inntekter frå slakt og livdyr fråtrekt variable grovfôrkostnader, kraftfôr og anna fôr. Kjøtt minus fôr er eit mål på fortjenesta per kg kjøtt produsert. Innkjøp av livdyr reduserte effektiviteten.

produksjon?

■ **Høg grovfôravling verkar positivt på effektiviteten. Høg avling vil i tillegg redusere grovfôrkostnadene per føreining. Foto: Solveig Gøplen**

viktig å sjå etter kva variabelen faktisk inneheld i kvart enkelt tilfelle. Høge kostnader til forbruksartiklar ser i alle høve ut til å vere negativt, medan billeg strø venteleg verkar positivt. Når mjølkeavdrått per ku ga eit positivt bidrag til effektiviteten i modellen vår i 2001, kan det vere eit teikn på at ein del mjølkeprodusentar må auke avdrått for å fylle innkjøpt mjølkekvote. For å konkludere på dette spørsmålet krevst ytterlegare analyse.

Det å fylle mjølkekvote verkar positivt på effektiviteten, og dei mest effektive hadde ei svært nøyaktig kvotefylling.

Produksjonsvariablar

Deretter kjem ei gruppe som består av prosent levert av kvote, mjølkeavdrått, forbruksartiklar/strø og erstatningar. Sistnemnde faktor inkluderer m.a. premiært spedkalvslakt i år 2000. Forbruksartiklar/strø er ein samansett faktor, og det er

Fruktbarheit og helse

Det er grunn til å merke seg at av alle helsevariablar vi har prøvd i modellen, er det den variabelen som manglar i kukontrollen, nemleg sjølve behandlings- og medisinkostnaden per liter mjølk, som best ut-

trykkjer økonomisk effektivitet. Både lågt FS-tal og høg alder på kvigene ved kalving reduserer effektiviteten. Høge semin- og kukontrollkostnader verkar negativt på effektiviteten på bruk med låg kjøtproduksjon.

Samspelseffektar

Dei fire forklaringsmodellane forklarar tilsaman 70–80 prosent av variasjonen i effektivitet mellom bruk. I modellane inngår mange samspelseffektar som ikkje er omtalte her, men som er viktige i praktisk rådgjeving. Resultata viser såleis at det ikkje er tilstrekkeleg å sjå på ein enkelt variabel om gongen, ein må studere samanhengen dei inngår i. Til dømes kan vi sjå på semin-/kukontrollkostnader og kilo kjøt produsert per årsku. Dersom seminkostnaden er høg og kjøtproduksjonen låg, kan det tyde på problem med å få kalv i kyrne. Dersom kjøtproduksjonen derimot er høg, kan det tyde på at mange kyr og kviger vert inseminerte som eit ledd i driftsopplegget. Den negative effekten forsvinn. Eit tilsvarande bilete finn vi for kraftfôrkostnad.

Variablar for økonomisk effektivitet

Nedanfor finn du eit oversyn over nokre viktige variablar som forklarte økonomisk effektivitet i 2000/2001. Tilskotta var sjølvstykke viktige for effektiviteten, men då den einskilde brukar i liten grad kan påverke desse, er dei utelatne. Positiv eller negativ effekt på effektiviteten når verdien av variabelen aukar er markert med + eller –.

- Brutto grovfôrkostnader, kr/FEm (–)
- Mjølkeinntekter minus variable fôrkostnader, kr/l (+)
- Kjøtt produsert per årsku, kg (+)
- Kjøttinntekter minus variable fôrkostnader, kr/l (+)
- Kjøp av livdyr, kr/liter (–)
- Levert mjølk i prosent av kvote (+ inntil kvoten er fylt)
- Forbruksartiklar og strø, kr/l (–)
- Variable grovfôrkostnader, kr/FEm (–)
- Grovfôravling, FEm per dekar (+)
- Kraftfôrkostnad, kr/l (–)
- Veterinær-/medisinkostnader, kr/l (–)
- Semin-/kukontrollkostnader, kr/l (–)
- Alder ved første kalving kviger, månader (–)
- FS-tal

Samanheng mellom effektivitet i år 2000 og 2001

Det er ein samanheng mellom høg effektivitet i år 2000 og 2001, men det er òg ein tendens til at dei som hadde lågast effektivitet i 2000, hadde størst relativ auke i effektivitet frå 2000 til 2001. Effektiviteten varierer såleis mellom år, og er difor ein stor fordel å sjå resultatata over fleire år i samanheng i praktisk rådgjeving.

Nytteverdi og bruk av resultatata

Resultat frå prosjektet er alt tekne i bruk i ein ny rapport for Effektivitetskontrollen.

Ein viktig konklusjon frå prosjektet er at for å seie noko om økonomisk effektivitet må ein ha tilgang til både økonomiske og biologiske data. Det er ikkje tilstrekkeleg med kukontrolldata. For TINE sin del vil dette kunne få følgjer for framtidig datafangst.

Ønskjer du meir info om prosjektet finn du det på <http://medlem.tine.no>

MARKEDS SPALTEN

informerer...

GENO hovedkontor
2326 HAMAR
Tlf.: 62 52 06 00
Faks: 62 52 06 10

REGIONANSVARLIGE:

Nord:

Per Gillund,
tlf. 95 28 92 93

Midt:

Per Nordland,
tlf. 95 24 83 73

Vest:

Hans Willy Tuft,
tlf. 95 13 25 70

Sør:

Tjerand Lunde,
tlf. 93 06 80 00

Øst:

Hans Storlien,
tlf. 95 17 40 47

www.geno.no

– for deg som vil være oppdatert!

Ny organisering av BUSKAP

Som en prøveordning flyttes utgiveransvaret for Buskap fra leder for Kommunikasjon, marked og medlem, Mari Bjørke til administrerende direktør Sverre Bjørnstad. Dette er en vanlig plassering for mange bladutgivelser, og tida er kommet til at vi vil prøve det for Buskap også. Målet er at redaksjonen skal få mer tid til stoffproduksjon og bruke

mindre tid på møter som ikke genererer stoff til bladet. Samtidig er det viktig at redaksjonen er informert om hva som foregår og den vil fortsatt ha åpne kanaler til gammel avdeling og øvrige avdelinger i Geno. I samme omgang blir det en omlegging av redaksjonsrådet. Ordning- en trer i kraft straks og skal evalueres i juni neste år.

Økte ressurser mot internasjonalt arbeid fra 1. november

Som en følge av at eksportvirksomheten øker må vi foreta en omdisponering slik at vi blir bedre i stand til å følge opp denne aktiviteten. Overfor flere av de utenlandske prosjektene er det riktig at vi stiller til rådighet spisskompetanse innenfor avl. Både i forhold til å følge opp prosjektene i Irland, Nord-Irland og California er det klare behov, men også overfor utenlandske forskermiljøer som nå viser økende interesse ser vi at det vil være riktig med noe mer ressurser for å sikre en tette oppfølging.

Fram til i dag har vi løst dette gjennom samarbeid mellom avsavdelingen og Geno Global AS. Vi ser imidlertid at arbeidsmengden internasjonalt øker, slik at vi ikke vil være i stand til å yte god nok service hvis vi ikke foretar endringer. Den omdisponeringen som nå blir gjennomført skjer ved at avlssjef Torstein Steine i utgangspunktet vil

disponere 50 prosent av sin tid til arbeid for Geno Global. For at dette ikke skal gå ut over arbeidet i avsavdelingen, blir Astrid Karlsen nestleder på avdelingen og får definert ansvar for det nasjonale avsarbeidet. Ved at vi velger denne løsningen beholder vi en direkte kobling mellom det internasjonale og det nasjonale arbeidet, noe som sikrer at impulser går begge veier. Denne koblingen vil være en styrke i forhold til å utvikle systemer i andre markeder der vi på sikt kan hente tilbake opplysninger til bruk i det norske avsarbeidet.

I tillegg til oppfølging av forskningsprosjekter og forskningsmiljøer er det også en styrke å kunne trekke veksler på den avslafaglige kompetansen i forhold til å utvikle den kommersielle eksporten.

Grunnsteinsnedleggelse og BioHus-konferanse

Bioteknologiens Hus i Hamar, dit Geno flytter sitt hovedkontor i august neste år, startet byggevirksomheten i juni. I den anledning inviterte Hamar kommune og BioHus AS til grunnsteinsnedleggelse 9. september med etterfølgende konferanse. Genos administrerende direktør Sverre Bjørnstad fikk æren av å legge ned grunnsteinen sammen med rektor ved Høgskolen i Hedmark, Yngve Haugstveit.

Det var mange innledere og en optimistisk stemning under konferansen. Vi siterer kort noen av dem:

Hamar-ordfører Einar Busterud:

– Dette er min største dag som ordfører i næringsutviklingsammenheng.

Styreleder Jens G. Bergaust i BioHus AS:

– Det bør være forbundet med høy status å jobbe i en av bedriftene i Biohuset. Miljøet her vil ha stor symbolverdi for hele innlandet så vel som nasjonalt og internasjonalt.

Moderniseringsminister Morten A. Meyer fra Hamar:

– Et hus er ikke viktig, men det er aktiviteten der som skal skapes for framtida som er viktig. Dere har en kom-

petanse som gjør det verdt å komme hit fra hele verden!

Administrerende direktør i Innovasjon Norge, Gunn Ov- esen:

– På kunnskap, teknologi og verdiskapning skal Norge ligge i tet. Vi har tro på at dere vil klare det, og vi vil være med dere framover.

Dagens ordstyrer, avtroppende direktør i Kunnskaps- parken Hedmark og en av ildsjelene i BioHus-prosjektet, *Idun Christie* presenterte Geno slik:

– Geno er flaggskipet i storfesektoren. De er verdens- ledende og vi er imponert over at 10 prosent av total om- setning i organisasjonen går til forskning og utvikling.

Administrerende direktør i Geno, Sverre Bjørnstad:

– Jeg har stor tillit til at utviklingen av miljøet på Hamar vil styrke Geno ytterligere i andre markeder. Utfordringen framover blir å videreføre resultatene fra faglig suksess til kommersiell suksess.

Konferansen ble avsluttet med et ønske om at den blir gjentatt om et år.

Mandagsmøter, huskelister og én sjef

Navnet Hugsott betyr at det er noe å tenke på og bekymre seg for. Kanskje er det det som har vært situasjonen det siste året for medlemmene i samdrifta. Byggestart var sommeren 2003. Allerede i november samme år var fjøset innflyttingsklart. Bakgrunnen for etableringen av samdrifta var at medlemmene hadde mer eller mindre nedslitte fjøs, samtidig som flere av medlemmene ønsket å utvide svineproduksjonen på garden. Kvotestørelsene varierte fra 45 000 liter til snau 100 000 liter.

Daglig leder

Anita Tråstad er ansatt i 50 prosent stilling som daglig leder. I tillegg jobber hun 20 prosent som er hennes del i samdrifta. Ganske tidlig ble deltakerne enig om at de trengte en daglig leder som kunne ha det overordnede oppsynet og sørge for å tilrettelegge med lister og fordele arbeid i tillegg til regnskap og kukontroll. Anita hadde lyst på ansvar og syntes denne jobben var utfordrende. Hun har ikke landbruksutdanning. Derimot har hun utdanning innen økonomi og grunnfag i historie og engelsk.

– For tre år tilbake fikk jeg tilbud om å forpakte nabogarden til hjemgården. I og med at jeg aldri har vært i tvil om at jeg ønsket å ta over gardsdrifta hjemme syns jeg det var jeg interessant. Foreldrene mine er fortsatt unge og det ville gå 10–15 år før jeg kunne overta hjemgården. Dermed fikk jeg to års praktisk erfaring før jeg gikk inn i samdrifta, forteller Anita. Samdrifta oppleves som et fellesskap, det er sosialt, faglig utfordrende og ikke minst er det ikke så krevende fysisk, sier Anita. Hver dag er det to som er i arbeid i samdrifta. Det er inndelt i ei morgenvakt og ei etter-

I Skjåk kommune ligger Hugsott samdrift.

Samdrifta har sju medlemmer i alderen 26 til 49 år.

En daglig leder har ansvar for fordeling av arbeidsoppgaver, kukontroll og regnskap.

middagsvakt. Dermed møtes naboer hver dag og det er unikt. Tidligere kunne det gå flere dager uten at jeg traff kolleger.

– Vi starter arbeidsuka med mandagsmøtet vårt. Det er et praktisk arbeidsmøte der vi får unna ubehaglige arbeidsoppgaver. Jeg syns det er et bra møte. Ikke alle møter hver gang, men de fleste kommer. Arbeidsplassen er trivelig og det er enkelt å holde orden. Fjøset er rasjonelt og fungerer bra både for dyr og røkttere, forteller Anita.

Fjøset

Fjøset har 68 liggebåser og 34 eteplasser. 60 prosent av kraftfôret gis i roboten i tilknytning til mjølking, resten i kraftfôrautomaten ute i løsdriftsfjøset. Kalvebingen er plassert slik at den er vegg i vegg med fellesbingen for kalv. Her føres kalvene med smokkbaljer. Grovfôret består kun av rundballer. Utføringen skjer med traktor og ballekutter. Utenfor fjøset er det plass for rundballelagring. Her er det sju forskjellige hauger – en fra hver gardbruker. Hver bonde er ansvarlig for å skaffe fôr i forhold til sin del av mjølkekvota.

Kalver og kviger flyttes ut av fjøset og plasseres i andre fjøs. De som tar over oppdrettet får 10 kroner per kalv per dag for fôr og stell, mens det er 15 kroner per dag for fôr og ettersyn av kvige. Samdrifta eier alle hunddyrene, mens oksekalfene selges ved tre måneders alder. Inseminering betales av samdrifta.

Sinkyrtas tas ut av fjøset og flyttes

til et nabofjøs som ligger vegg i vegg med samdrifta.

– Det blir fryktelig mye transport av dyr. Vi angres på at vi ikke bygde for oppdrettet. Får vi økonomi til å bygge så har det første prioritet for oss, sier Anita Tråstad.

Mål

Målet er å fylle kvota og levere mjølk av topp kvalitet.

– Vi tar ut fôrprøver fra første og andre slått hos hver enkelt bruker. Dermed har vi en grov pekepinn på kvaliteten. Føringrådgivning får vi både fra TINE og fra firmaet som har levert mjølkeroboten. Rådene spriker litt, særlig når det gjelder bruk av ensileringsmiddel i rundball. Dette har resultert i at flere av dem som har brukt ensileringsmiddel i rundballene nå har valgt å kutte det ut. Jeg ringer TINE-rådgiveren ukentlig. Forresten hadde vi store problemer da vi skulle sette opp avlsplan. Vi er oppatt av å unngå kyr som er seinmjølka, da dette begrenser kapasiteten i roboten. Jeg ville ha utmjølking som besetningsegenskap, dermed fikk vi nesten ikke kjørt gjennom avlsplanen. Nå skal jeg på eierinsemineringskurs, for det er en oppgave jeg kan klare. Jeg ønsker å lære mer om biologi. Det er dyra jeg er mest opptatt av, sier Anita.

Banken fornøyd

Hugsott samdrift har delt aksjekapitalen i A- og B-aksjer. Hvert medlem har ei A-aksje som de har betalt

Hugsott samdrift i Skjåk

- Kvote 487 000 liter
- 7 medlemmer i alderen 26–49 år
- Fôr og arbeid leveres til samdrifta i forhold til kvotestørrelse
- Ansatt daglig leder i 50 prosent stilling
- Mjølkerobot

■ Hugsott Samdrift ble bygd fordi fjøsene hos medlemmene trengte betydelig påkostning. Samdrifta har ansatt en av medlemmene som daglig leder i en 50 prosent stilling. Anita Tråstad som har denne jobben, mener det er helt nødvendig at det er en sjef.

103 000 kroner for. I og med at alle deltakerne har ei A-aksje har de en representant i styret og en stemme. B-aksjene er i forhold til kvotestørrelse. Her har de gått inn med ulikt antall kyr, kviger og kalver. Arbeidsmengde, fôrbehov og eventuelt overskudd fordeles etter B-aksjene.

Kontakten med Lom & Skjåk

Sparebank er jevnlig. Banken har ikke sikkerhet i hjemgardene til medlemmene i samdrifta, kun i samdriftsfjøset. Fjøset kostet 5,2 mill kroner. I dette ligger mjølkerobot og traktor med rundballekutter. Prosjektet fikk 400 000 i tilskudd og de venter fortsatt på å få klarert rentestøtte fra Innovasjon Norge. De har et lån på 4,8 mill kro-

■ Lister er en viktig del av grunnlaget i et så omfattende driftsopplegg med så mange medlemmer involvert.

RUNDBALL-LEVERING TIL SAMDRIFT

SEPTEMBER 2004

BRUKER	DATO FOR LEVERING. SKRIV INN ÉN RUNDBALL PR. RUTE I TABELLEN.											
PER INGE	1/4											
KJELL	1/9											
ANITA / TERJE	16/9											
TOR RUNE												
KRISTEN	1/9											
SIGURD												

HUGSOTT KONKURRANSE!!!

REGLER: I POENG FOR KVAR GONG DU VASKAR ENTEN ROBOTROM, GANG, KONTOR, BAD, MJØLKEROM, TRAPP ELLER STUGU.

VINNER: DEN SOM FÅR FLEST POENG FÅR I FLASKE COGNAC/LIKØR TIL JUL!!!! SKYLL!!!

NAVN	ROBOT ROM	GANG	KONTOR	MJØLKER OM	TRAPP	BAD	STUGU
PER INGE							
ANITA	1						
KJELL							
KRISTEN	1						
TOR RUNE							
SIGURD							
TERJE							

■ Humor og sosialt samvær sikrer fornøyde medlemmer.

ner over 20 år. Samdrifta betaler 18 000 per måned for å dekke lånet. I tillegg kommer de andre faste kostnader. Støtutgiftene per kvartal ligger på 15 000 kroner.

Samdriftsmedlemmene har ikke tatt ut lønn dette første året. Det eneste de har tatt ut er i form av at samdrifta kjøper fôret fra hver enkelt bruker til 300 kroner per bunt. Dermed har de da fått inn penger til å dekke utgiftene til variable og faste kostnader i fôrdyrkinga.

– Oppfølging får vi både fra banken, fra firmaet som har levert mjølkeroboten og fra TINE sin rådgivingstjeneste. Vi bruker den kompetansen som er tilgjengelig. Vi har tro på at valget vårt er rett. De siste månedene har det vært svært mange, særlig fra Vestlandet, for å se på samdriftsfjøset og høre om vår måte å organisere drifta på, sier den 27 år gamle daglige lederen ved Hugsott Samdrift i Skjåk.

Bygninger og storfehelse

Et seminar om
kunsten å bygge fjøs til storfe

HELSETJENESTEN FOR
STORFE

Helsetjenesten for storfe ønsker velkommen til seminaret «Bygninger og storfehelse». Seminaret vil ta for seg en rekke spørsmålstillinger som er aktuelle der det bygges fjøs for mjølk- og kjøttproduksjon. Foredragsholdere fra Sverige, Danmark og Norge vil gi oss et innblikk i hva som skjer innen ulike fagområder. Seminaret er i første rekke beregnet for ulike rådgivere i landbruket, men vi håper også å få med oss en del praktikere. Seminaret holdes på Scandic hotell i Hamar 25. og 26. januar 2005.

Tirsdag 25. januar

Ny kunnskap – nye løsninger

- 0900 – 0945 Registrering, Kaffe
- 0945 – 1000 Velkommen
Olav Østerås, Helsetjenesten for storfe
- 1000 – 1015 Hva skjer i dagens norske storfefjøs?
Lars Erik Ruud, Helsetjenesten for storfe/Geno
- 1015 – 1045 Fjøs bilder fra Norge og omverden
Forskrift om hold av storfe
Olav Østerås, Helsetjenesten for storfe
- 1045 – 1115 Dyrevelferd og økonomi
Anders Bergum, Gilde Norsk Kjøtt
- 1115 – 1140 Pause
- 1140 – 1300 Atferd og helse i fremtidens storfefjøs.
Håkan Landin, Svensk Mjolk
- 1300 – 1400 Lunsj
- 1400 – 1445 Erfaringer med gamle og nye store fjøs.
Hva er bra?
Hva kan gå galt? Fra båsfjøs til løsdrift.
Olof André, Kårtorp gård, Sverige
- 1445 – 1525 Sikkerhet for folk og fe. Dyreflyt og logistikk.
Odd Helge Skogvold, Landbrukets HMS-tjeneste
- 1525 – 1545 Pause
- 1545 – 1630 Hvordan ivareta god klauvhelse?
Terje Fjeldaas, Norges Veterinærhøgskole
- 1630 – 1715 Smitteforebygging i store besetninger.
Eiliv Kummen, Geno
- 1900 Middag

Onsdag 26. januar

Fremtidens storfefjøs – utfordringer og muligheter

- 0830 – 0945 Kalv og ungdyr i fremtidens fjøs
*Kolbjørn Nybø og Anders Bergum,
Gilde Norsk Kjøtt*
- 0945 – 1015 Isolasjon og ventilasjon
Lasse Gravås, HiNT
- 1015 – 1030 Pause
- 1030 – 1100 Underlag for storfe
Lars Erik Ruud, Helsetjenesten for storfe/ Geno
- 1100 – 1130 Føringssystemer
Trond Vestad, AS Landbruksbygg
- 1130 – 1230 Automatisk mjølkning- et lønnsomt system?
*Morten Dam Rasmussen,
Danmarks Jordbruksforskning*
- 1230 – 1330 Lunsj
- 1330 – 1430 Fremtidens fjøs sett fra
utstyrsleverandørenes ståsted
Eksempelplaner
- 1430 – 1500 Bygg økonomisk
Lars Gillerhaugen, Agriplan
- 1500 – 1520 Pause
- 1520 – 1600 Hvor går vi videre?
Oppsummering og avslutning
Olav Østerås, Helsetjenesten for storfe

Seminaravgifter:

Alternativ 1: Overnatting i enkeltrom, frokost, lunsj
begge dager, middag og kursperm. 4000 kr.

Alternativ 2: Overnatting i dobbeltrom, frokost, lunsj
begge dager, middag og kursperm. 3600 kr.
Ved påmelding oppgis hvem du vil
dele rom med.

Alternativ 3: Lunsj begge dager, middag og kursperm. 3200 kr.

Påmelding:

Påmelding skjer pr telefon til Genos hovedkontor:
62 52 06 00 eller pr e-post: lars.erik.ruud@geno.no

Påmeldingsfrist er grunnet hotellbestilling satt til
19. november 2004.

Ved avmelding etter 23. desember 2004 refunderes kun 50 %
av kursavgiften og etter 10. januar 2005 vil kursavgift ikke bli
refundert.

Måling av kjøttkvalitet

Sammenliknet med de viktigste kjøttferasene ligger vanlige slakteokser av NRF relativt godt an (gjennomsnitt cirka 1,7–1,8 prosent) med hensyn på innhold av intramuskulært fett (IMF) i biffkjøttet. Dette nivået er imidlertid klart lavere enn det man mener er optimalt (3–4 prosent) for å sikre god spisekvalitet. Sterkere foring før slaktning øker IMF innholdet noe, men vil i større grad bidra til feitere slakt/fett-trekk. Avlsmessig sett påvirkes IMF negativt av tilvekstavlen i fenotypetest og avkomsgranskning. Ved å inkludere IMF i avlsarbeidet med NRF kan denne egenskapen få en varig bedring uten at slaktene som sådan blir feitere, og man kan stoppe den uønskede utviklingen i IMF som følge av avlen for tilvekst. Dette krever imidlertid at man kan benytte en sikker og rimelig målemetode for egenskapen.

Laila Aass – forsker ved Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap (IHA)

Ultralydprosjektet

I perioden 2001–2003 ble det gjennomført en utprøving av ultralyd som målemetode for bestemmelse av IMF i ryggmuskelen på levende dyr (kjøttfe og NRF). Prosjektet var en del av «Tiltaksplan for kjøttfeavl» (1998) i regi av Norsk Kjøttfeavlslag, i samarbeid med IHA, Norsk Kjøtt og GENO med finansiering via Jordbruksavtalen/KLF. Ultralyd benyttes i dag i avlsarbeid i USA og Australia for bl.a. å måle intramuskulært fett. Arvegraden er høy (cirka 0,4–0,5) for ultralydmålt IMF.

Ultralydmåling av IMF baserer seg på matematiske likninger som beskriver en sammenheng mellom gråtoneinformasjon i ultralydbildet (Figur 1) og IMF innhold i selve muskelen. Fordi norsk storfe generelt har lavt innhold av IMF i for-

Intramuskulært fett har direkte betydning for smak og saftighet i storfekjøtt, samt indirekte effekt på kjøttets mørhet. En utprøving av ultralyd for å måle intramuskulært fett i fenotypetesten på Øyer viser lovende resultater.

hold til for eksempel USA, antok vi på forhånd at det var nødvendig å utvikle nye likninger tilpasset vårt dyremateriale. Dette var hovedhensikten med prosjektet.

Foreløpig er kun 145 testokser (av totalt 250) fra Øyer inkludert i analysene. I tillegg er det utført analyser på 180 kjøttfe- og NRF okser fra felt samt fra teststasjonen på Staur. Resultatene som presenteres her må derfor sees på som foreløpige. Det blir sannsynligvis en videreføring av prosjektet fra i år.

Resultater

Testoksene ble ultralydmålt (scannet) i ryggmuskelen ved 13 ryggvirvel 3–4 dager før slaktning (Hed-Opp) ved gjennomsnittlig levende vekt på 448 kg og 390 dagers alder (12,8 mnd.). Etter slaktning ble det tatt ut prøver av ytrefileten på samme sted som scanningen var

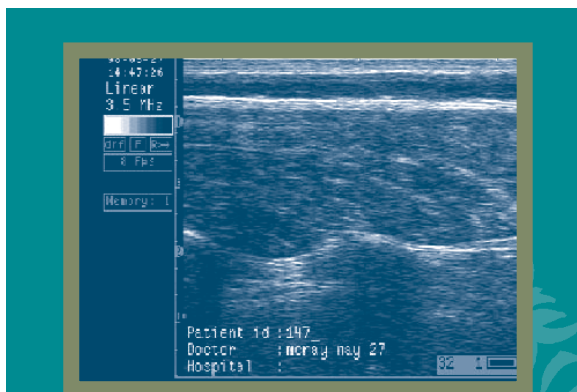
foretatt. Disse prøvene ble analysert kjemisk for innhold av IMF. I denne sammenhengen betraktes den kjemiske verdien av IMF (KJ-IMF) som «sann» verdi (fasit). Denne verdien skal ultralydutstyret klare å bestemme mest mulig korrekt på det levende dyret (UL-IMF). Med andre ord, jo større likhet mellom KJ-IMF og UL-IMF, desto bedre har ultralydmålingen vært.

Tabell 1 viser en oversikt over de ulike egenskapene som ble målt på oksene før og etter slaktning. Tallene viser at selv om dette var nokså ensartede dyr med hensyn på slaktealder, var det relativt store forskjeller i levendevekt/slaktevekt. Dette gjenspeiler forskjeller mellom oksene i tilvekstevne. I tillegg var det stor variasjon i ultralydmålte fett- og muskelegenskaper, særlig gjaldt dette sistnevnte. Ryggmuskelarealet målt på slaktene var min-

Intramuskulært fett

- Intramuskulært fett (IMF) har klar betydning for smak og saftighet i storfekjøtt, samt indirekte effekt på kjøttets mørhet.
- IMF er en egenskap som reduseres over tid som følge av avlsarbeidet for høy tilvekst
- Ultralyd benyttes for å måle IMF i avlsarbeidet med storfe i USA og Australia.
- Ultralydmåling av IMF baserer seg på matematiske likninger som beskriver en sammenheng mellom gråtoneinformasjon i ultralydbildet og IMF-innhold i selve muskelen.
- Ultralyd har et tydelig potensial for å måle IMF i fenotypetesten på Øyer, men teknologien må utvikles videre før den eventuelt kan tas i praktisk bruk.
- Ultralyd kan bli et viktig redskap for å forbedre både slakte- og spisekvalitet gjennom avl i årene framover.

med ultralyd

Figur 1. Langsgående ultralydbilde av ryggmuskelen (i senter) med hud og fettlag øverst. Ribbeina kan skimtes i nedre del av bildet.

dre enn tilsvarende mål på levende dyr. Blod/væskegjennomstrømning øker muskelvolumet i det levende dyret. Det var likevel god sammenheng mellom arealmålene før og etter slaktning. Tabellen viser videre at gjennomsnittlig innhold av intramuskulært fett (KJ-IMF) var svært lavt (1,1 prosent), men at variasjonen var relativt stor (0,5–2,7 prosent).

God sammenheng

De første dataanalysene viste at det var nødvendig å utvikle en særskilt ultralydlikning for Øyer-testoksene. Årsaken til dette var trolig at Øyer-oksene var svært biologisk ulike de øvrige oksene fra felt med sin lave slaktealder og -vekt.

Ultralydlikningen for Øyer-oksene er sammensatt av 1) et mål for

IMF basert på informasjonen i ultralydbildet samt 2) ultralydmål av dybden på underhudsfettet for hver enkelt okse. Prinsippet er med andre ord å forutsi innholdet av IMF (UL-IMF) ved å ta disse målene på hver enkelt testokse og deretter sette inn i likningen. Tallene for UL-IMF (tabell 1) er beregnet på denne måten.

Tabellen viser at det var stor overensstemmelse mellom gjennomsnitt for UL-IMF og KJ-IMF målt på de samme dyra etter slaktning. Dette var positivt. Ultralydutstyret hadde likevel en tendens til å undervurdere fettinnholdet på okser med mye KJ-IMF (se max. verdier for KJ-IMF og UL-IMF). Dette skyldtes at det var for få

Fortsetter neste side

Tabell 1. Antall observasjoner, ordinært gjennomsnitt, std.avvik, min. og max verdier for registrerte egenskaper før og etter slaktning på testokser Øyer (n = 145).

Egenskap	Ant. obs.	Gj.snitt	Std.avv.	Min.	Max.
Levende dyr:					
1. Lev. vekt v/scanning (kg)	145	448	44	357	635
2. Alder v/scanning (dg.)	145	390	25	341	485
Ultralydmål:					
3. Subcutant fett kryss (mm)	145	2.3	0.9	1.0	4.3
4. Subcutant fett v/13 virvel (mm)	145	1.8	0.6	1.0	7.2
5. Muskeldybde (mm)	145	54.3	4.3	40.8	66.4
6. Areal ryggmuskel (cm ²)	140	73.2	8.1	47.4	98.6
Slakt:					
7. Slaktevekt (kg)	145	228	21	180	288
8. EUROP-klasse (skala 1–15)	143	4.0(O–)	0.7	3	6
9. EUROP-fett (skala 1–15)	143	5.4(2/2+)	0.9	3	8
10. Areal ryggmuskel, tegnet (cm ²)	134	64.1	6.8	46.5	81.6
11. Intramuskulært fett (KJ-IMF) (%)	145	1.14	0.41	0.45	2.7
12. Ultralydbestemt intram. fett (UL-IMF) (%)	145	1.15	0.23	0.48	1.87

Måling av kjøttkvalitet...

Fortsetter fra foreg. side

okser med mye KJ-IMF i dataene som ultralydlikningen var basert på.

Ultralydmålingens sikkerhet

Hvor god ultralydlikningen er for IMF bestemmelse kan måles på ulike måter. Samlet sett var feilmarginen cirka 0,3 prosent i begge retninger. Dette vil si at hvis UL-IMF måles til 2,0 prosent på en okse, vil den sanne verdien for dette dyret (KJ-IMF) være innenfor området 1,7–2,3 prosent.

Korrelasjoner (grad av sammenheng mellom to egenskaper) kan variere mellom 0 og 1 (hhv. ingen og full sammenheng). Korrelasjonen mellom UL-IMF og KJ-IMF var på 0,6. Dette er en middels god verdi som bør være større (0,8 eller mer) for å kalles akseptabel til dette formålet.

Ved utvalg av avlsdyr er det også viktig å gjøre en korrekt rangering av dyra for den egenskapen man er interessert i. Det ble derfor gjort en rangeringstest for å undersøke om oksene ble rangert korrekt med ultralyd med hensyn på IMF. I forhold til rangeringen av oksene etter den «sanne» verdien KJ-IMF var rangeringen etter UL-IMF bare middels god. Korrelasjonen mellom disse to rangeringene var 0,55. Denne bør også helst være i området 0,8–0,9 eller mer for å gi en akseptabelt korrekt rangering av testoksene.

Ultralydlikningen som ble utviklet for kjøttfett/NRF i felt gav både høyere korrelasjon (0,70) mellom KJ-IMF og UL-IMF samt høyere korrelasjon mellom rangeringene (0,67). Årsaken til dette var at denne likningen var bedre, både fordi den var utviklet fra et større antall (180) okser, samt at det var større biologisk variasjon i alder,

vekt og muskel/fett egenskaper blant disse oksene enn blant testoksene fra Øyer.

Resultatene så langt viser at det kan bli mulig å benytte ultralyd for å måle IMF i fenotypetesten på Øyer. Foreløpig er metoden imidlertid ikke god nok til praktiske avlsformål. Særlig gjaldt dette fastsettelse av IMF innholdet på okser som hadde et høgt «sant» KJ-IMF nivå. Det må utvikles en bedre likning basert på mer data før man vet med sikkerhet hvor gode resultater det er mulig å oppnå.

Framtidige muligheter

Med bakgrunn i at datamaterialet her var lite og at de fleste oksene hadde lite IMF, var resultatene fra utprøvingen overraskende gode. Man kan forvente at målingene blir ytterligere forbedret når ultralyd-

likningen kan utvikles med basis i et større datamateriale. Ser man de foreløpige resultatene fra hele prosjektet under ett, kan man derfor konkludere med at ultralyd trolig har et stort potensial for å måle IMF, også på norsk storfe med liten fettavleiring.

Ultralydteknologien er i stadig utvikling, og nye, forbedrede maskiner kommer på markedet. Det arbeides derfor kontinuerlig internasjonalt med å øke denne målemetodens sikkerhet ytterligere for måling av IMF. I tillegg har ultralyd muskel- og fettmål vist god sammenheng med slaktekvalitet/EUROP-klassifisering (resultater ikke presentert her). Ultralyd kan derfor bli et viktig redskap for å forbedre både slakte- og spisekvalitet gjennom avl i årene framover. ■

Trøndersk landbruk 2004

Fredag ble kjøttfeet presentert med et mangfold av raser. Lørdag var viet hesterasene med NM for brukshest og raseparade. Søndag overtok GENO og TINE utstillingsringen med ku-utstilling og kalvemønstring. Husdyrområdet var godt besøkt og vi fikk blant annet inn 1580 forslag på vekta på oxen Tjessem. I husdyrteltet fikk mange både barn og voksne en god kontakt med dyra.

Per Nordland – tekst og foto

Det deltok 18 kyr fra 15 produsenter på utstillinga. Det skulle premieres og kåres vinnere ut fra poeng for eksteriør og jur.

Det var mange interesserte husdyrfolk å se rundt ringen. Vi la vel spesielt merke til at 80 år gamle Aksel Winsnes var på plass. Det gikk et lite gys gjennom forsamlingen da dommerne ga de første strenge kommentarene, men etter hvert så ble det jo klart for alle at det var rett å bruke mye av skalaen.

Under kalvemønstringen var ikke været det beste, men med paraplyer over publikum og med unger og kalver i god aktivitet skapte Asbjørn Helland og Ingeborg Østerås en trivelig stund.

Det er nå likevel slik at de var ikke de helt veloppdragne kalvene som høstet størst applaus, den virkelig store jubelen kom når kalven tok med seg mønstreren på en liten – men rask – ekstratur i ringen.

Mange av deltakerne sa de hadde lært kalvene å hoppe over et hinder, arrangøren hadde dessverre ingen hinderløype og styremedlem Johan Arnt Gjeten ble lagt ned som hinder. Alle kalvene nektet å forsøke å hoppe over han Johan Arnt. Et uoverstigelig hinder er vel dermed funnet...

Alle fikk sløyfe og deltakerpremie og bager og sekker ble trukket i

■ Søndag ettermiddag fikk utstillingen besøk av Odd Nordstoga med orkester. GENOs beste bidrag på storskjermen var opptaket av Paul Arne Røkke som ble filmet mens han inseminerte ei av kyrne i husdyrteltet.

■ Beste ku på utstillingen ble 398 Dønna, født 12.08.2001. Far: 6586 HV Huxley. Morfar: 4802 Aune. To kalvinger, 29.07.2003 og 26.07.2004. Dommerkommentaren fra Odd Rise, Magnar Rønning, Johan Arnt Gjeten: Høy, lang, harmonisk velbygd ku. Rett rygg med litt høyt korsbein. Velstilte bein. Regelmessig jur med gode fester. Passe store og regelmessig plasserte spener. 8,5 poeng for kropp – 4 poeng for jur. Vi gratulerer Olav Wik som eier vinnerkua. Han legger stor vekt på eksteriør og jur i avlen i egen buskap og han har hatt mange premierte dyr. Det var godt å se gleden han viste da kua hans ble utropt som vinner.

Utstillingen Trøndersk landbruk vokser videre, i år var det om lag 35 000 besøkende fordelt på tre dager. Nytt av året var et eget område for å presentere dyr. Det så romslig ut, men det ble likevel trangt når det var over 13 000 mennesker inne på utstillingsområdet.

■ Her ser vi to litt spesielle kalver. Kalven til venstre er en NRF kalv født 3–4 uker for tidlig og skulle i følge boka ikke ha vært født enda da utstillingen ble arrangert. Kalven til høyre ser mye mer spesiell ut i virkeligheten enn på bildet. Han er rett og slett krulla i ulla og foreldrene er Norsk Rødt Fe og Norsk Høylandsfe.

gruppene nybegynner og viderekomne.

Det er Trøndersk landbruk igjen i 2006 og GENO takker utstillerne, deltakerne i kalvemønstringen og de som leverte storfe til husdyrteltet for god innsats denne gangen og ser fram til ei enda bedre mønstring av mjølkekyr og kalver neste år. ■

■ **1970 Indigo og eier Asbjørn Helland. Kua er født 11.03.2000. Far: 6563 Backgård. Morfar: 4075 Torland. Tre kalvinger, 19.07.2002, 05.08.2003 og 04.07.2004. Dommerne sa om den: Høystilt, velbygd ku. Rett rygg. Velstilte bein. Langt, godt festa jur, med regelmessig plasserte spener. 8,5 for kropp – 4 for jur. Asbjørn har mange kyr som er gode i alt, produksjon, fruktbarhet, avl og avstaming. Det er en kar som gjennom lang tid har avlet bevisst på de gode dyra i NRF-rasen som leder GENO.**

Premiering for jevn melkeleveranse

En arbeidsgruppe har på oppdrag fra konsernledelsen sett på sesongvariasjon/premiering for jevn melkekurve, og har ferdigstilt sin rapport.

■ Gruppen har vært ledet av Lise Sands-bråten, leder TINE Råvare. En del problemstillinger ble lagt fram for Konsernstyret i juni. Ferdig rapport ble lagt fram for Konsernstyret i møte 22. september.

I rapporten presenteres vurderinger av hvordan produsentene og industrien/markedet påvirkes av en jevnere melkekurve i hele landet. Beregninger viser blant annet hvordan alternative priskurver innvirker på produsentene.

Tre alternativer

Det er vurdert flere alternativer for å få en flatere melkekurve:

- Flat melkepris med bonus for jevn leveranse for den enkelte produsent, på hhv 30 øre og 60 øre
- Lik priskurve for hele landet med sesongvariasjon, flat pris, samt «sommerhatt», (tillegg i sommermånedene) på hhv 20 øre og 60 øre
- Geografisk differensierte priskurver, en ordning med tre prissoner.

Rapporten slår fast at nåværende prisdifferensiering har virket positivt til jevnere kurver, men det er mange kurver, også innen selskap. Systemet

bør forenkles, blant annet av hensyn til konkurranseforholdene og dagens organisering i TINE samt markedets behov for jevn leveranse. Ved valg av endret system er det viktig å ta hensyn til den utflatingen av melkekurven som er oppnådd med dagens system.

Konsernstyrets anbefaling

Konserndirektør Hårek Skotnes forteller at Konsernstyret slutter seg til arbeidsgruppens og Konsernledelsens forslag som skisserer en ordning med tre prissoner i landet. De tre sonene er:

- Ett fjell- og fjordområde.
- Jæren som et område.
- Landet for øvrig med en «sommerhatt».

Forslaget begrunnes med at det vil gi den beste effekten for jevnere melkeinnveining på landsbasis samtidig som det er minst dramatisk i forhold til tilpasninger hos produsentene. Denne løsningen ansees som god i forhold til dagens organisasjon, samtidig som den bedre enn dagens løsning ivaretar hensynet til konkurransen på primærledet.

– Ut fra hensynet til industriens/markedets behov er det ønskelig at melkeinnveiningen gjennom året blir jevnere.

Dette vil virke positivt på kapasitetsutnyttelse, produktionsplaner og logistikk, konkurranseforhold og driftsøkonomiske vurderinger på sikt. Mot dette må en veie produsentenes muligheter for å tilpasse seg endringer i drifts-

opplegg på garden. Dette siste krever en viss omstillingstid, og derfor foreslås endringene gjort gjeldende fra 1. januar 2006, forteller Skotnes.

Skotnes forteller videre at administrasjonen er bedt om å utarbeide konkret forslag til endelige grenser for hvilke områder som skal inngå i hver av de tre prisområdene samt å beregne forslag til satser for tillegg og trekk.

Saken sendes ut til organisasjonsmessig behandling i november/desember med frist 1. februar. Deretter går den til behandling i meieriselskapene og endelig behandling i Konsernstyret i april 2005.

TINE 2010

Konsernstyret fattet i sitt styremøte 25.08.04 følgende vedtak: Styret har fått framlagt utkast til materiale som skal danne grunnlag for diskusjon blant eier og ansatte om TINE 2010 denne høsten. Styret vurderer dette som et godt grunnlag hensyntatt kommentarer fremkommet i møtet.

Konserndirektør Bjørg Bruset opplyser at materialet som skal ut til organisasjonsmessig behandling er ferdig og er sendt ut til selskapene. Dette gjelder:

- Hefte om «Offensivt møte med en utfordrende fremtid, TINE 2010»
- Notat om «TINEs organisasjonstilknytning»
- Plansjesett til hjelp ved innledninger på møter og kommentarer til aktuelle problemstillinger

– Konsernstyret er opptatt av at det skjer en god organisasjonsmessig behandling blant TINEs eiere og medarbeidere før de gjør det endelige vedtaket knyttet til TINE 2010. Det er derfor lagt opp til en omfattende organisasjonsmessig behandling, forteller Bruset og viser til planen for aktiviteter i den forbindelse. Hun regner med at sakene vil skape engasjement og bidra til aktive produsentlag og regionmøter. I begge typer møter skal det lages oppsummering om deltakelse og hovedinnholdet i drøftingene.

– Målet med den organisasjonsmessige behandlingen er å skape forståelse for og eierskap til utfordringene som ligger i TINE 2010, samt å gi en innsikt i innholdet i strategien. Likeså skal prosessen gi eierne bakgrunn og kunnskap knyttet til fremtidig organisasjonstilknytning, poengterer Bruset.

Spennende kåring på Jærmessa

Rasmus Lang-Ree – tekst og foto

Til sammen 32 kyr deltok på kuutstillinga på Jærmessa, og publikum fikk se mye pen ku. Den beste førstekalvskua og eldre kua av rasene Holstein, NRF og Jersey hadde kvalifisert seg til å delta i kåringen av Miss Jæren. En dommer fra hver rase rangerte kyrne med plass-siffer en til fire. Dommerne hadde ikke anledning til å gi plass-siffer til sin egen rase. Stemningen i mønstringsteltet var ladet da dommerne viste sine poengskilt. Jerseykua 686 Diana fra Jærkua Samdrift AS, mønstret av Per Ådne Skårland, fikk plass-siffer en av begge dommerne og ble kåret til årets Miss Jæren (se reportasje fra Dyrsku'n side 22–24).

Det er ingen tvil om at dette var en konkurranse med stor publikumsappell. Selv om det var værforholdene som gjorde at all mønstring måtte flyttes innendørs kan det være noe å tenke på for andre arrangører. Mønstring inne i et telt som på Jærmessa gir en tett og fin atmosfære rundt arrangementet.

Ole Magnar Undheim har hatt en sentral rolle fra Geno sin side i forbindelse med arrangeringen av Jærmessa de siste to årene. Han fortalte at det er tredje året de har kuutstilling her og at dette er del av et langsiktig arbeid for å øke interessen for eksteriør og avl. Danskene som var på besøk hadde skrytt av utstillinga og Ole Magnar håpte arrangementet kunne bli en spire til interesse hos mange.

– Flere og flere snakker om at utstillinga på Jærmessa skal bli en kvalifisering til Dyrsku'n i Seljord. Utstillinga på Seljord kan da bli en landsdelsfinale, sa Ole Magnar Undheim.

Ola Magnar understrekte at det gode samarbeidet mellom Jærmessa og produsentlaget/Bondelaget har

vært avgjørende for å lykkes med mønstringsarrangementene. Det er også Jærmessa som står bak premien til vinneren av Miss Jæren, som er en tur til Irland.

I tillegg til kalvemønstring var det også en åpen mønstringsklasse. Her ble det mønstret både kalv og ku og aldersspredningen på mønstringene var større. Tanken bak er å ha et tilbud til de som har deltatt på kalvemønstring, men som ønsker å fortsette med mønstring. I begge klassene ble det kåret en vinner. Lene Iren Rangen med NRF-kua

600 Lisbeth fikk første premie i den åpne mønstringsklassa, mens Karen Våland med kalven Blackie stakk av med seieren i kalvemønstringa.

På Jærmessa var det tydelig at en del har hentet inspirasjon til mønstringsantrekk fra Danmark. Flere av utstillerne stilte med hvit skjorte og rasens eget slips, og visst er det stilig! Det ble ymtet frampå om at nå var det på tide at Geno tok et initiativ til at de som stiller ut NRF-kyr kommer seg opp på det samme nivået. ■

■ Siv Hilde Rangen stilte med kua Blanka i åpen mønstringsklasse. Ingenting ble overlatt til tilfeldighetene i forberedelsene til konkurransen. Etter gjennomgangen med svamp og såpe var det ingen tvil om at kua fortjente navnet sitt.

Besøk fra den danske Holsteiforeningen giret opp stemningen før årets Jærmesse som ble arrangert 28. og 29. august. En ekstra godbit var kåringen av Miss Jæren der de beste Holstein-, Jersey- og NRF-kyrne barket sammen til dyst.

■ Far Andreas Aarsland sørger for at dattera Anna Kristine skifter fra Jersey- til Rød Dansk-slips før hun skal i ringen i åpen mønstringsklasse. Men det burde vel vært et NRF-slips?

■ 600 Lisbeth fra Svartros Samdrift DA fikk førstepremie og ble spiss blant NRF-kyrne på kuutstillinga under Jærmessa. Kua er etter 4581 Nyløkken og dommerne bemerket at kua var godt sammensatt og harmonisk. Videre at den hadde ei rett overlinje og bredt lendepunkt, velstilte bein og klauver. Den fikk også pluss for velformet jur og regelmessig plassering av spener. Mønstrer: Lene Iren Rangen.

■ Ole Magnar Undheim (til venstre) og Jonas Hadland peker stolt på bildene av eliteoksene de har oppdrettet. Ole Magnar får sammen med kona Kirsten avlsdiplom for 5613 Kvalbein og Jonas kan se fram mot avlsstatuetten for 5583 Salte. Begge er årsmøtutsendinger fra Region Sør. Kanskje blir det kamp om vervene i denne regionen når andre ser hvordan årsmøtutsendingene lykkes i avlen?

Storfeskolen

Førjulsvinteren er kurstid!

Da er det tid for ettertanke og planlegging. Vil du skaffe deg kunnskap og kompetanse om fruktbarhet og føring? Har du byggeplaner eller er du i ferd med å bygge nytt eller bygge om?

Da er Storfeskolen stedet for deg!

Storfeskolen

Kursavgift: kr. 4500,-

(kr. 5100,- for ikke-medlemmer i Tine og Geno).

Avgiften inkluderer to overnattinger på hotell samt alle måltider.

For deltagere som ikke ønsker overnatting er kursavgiften **kr 3 000,-** (kr 3 600,- for ikke Geno- og Tine-medlemmer).

Denne avgiften inkluderer lunsj alle dager samt felles middag første kurskveld.

En fylldig kursperm tildeles alle deltagere.

Geno og Tine arrangerer Storfeskole i **Region Nord** i høst:

Fruktbarhet, føring og økonomi

I tillegg til vår primære målgruppe, mjølkeprodusenter, reserveres det noen få plasser til produksjonsrådgivere og personell ved landbruksskoler. Kursene er også åpne for produsenter som driver ren kjøttproduksjon.

23.-25. november

Kurssted:

Torghatten hotell, Brønnøysund

Målgruppe:

Kurset passer for alle mjølkeprodusenter som ønsker mer kunnskap om hvordan fruktbarhet og økonomi kan forbedres i egen besetning. Noe basiskunnskaper og erfaring i fruktbarhet og føring samt trening i å lese egne buskapsutskrifter vil være en fordel. Kursplassene er fortrinnsvis reservert for medlemmer i Region Nord. Hvis ledige plasser kan produsenter fra andre regioner delta. Alle deltagere oppfordres til å ta med utskriften «Q-pro fruktbarhet» (fås hos din rådgiver) til kurset.

Deltagerantall:

Maksimum 22 stk.

Varighet:

Tre dager (fra kl 10.00 første dag til kl 15.30 tredje dag).

Forelesere:

Veterinær Arne Ola Refsdal, GENO

Veterinær Per Gillund, GENO

Rådgiver Eirin Sannes, TINE Nord

kurs høsten 2004

Program

TIRSDAG 23. NOVEMBER

- Kuas hormonsyklus
- Demonstrasjon av kuas kjønnsorganer
- Fruktbarhetsmål og besetningsutskrifter
- Fruktbarhet og økonomi
- Gruppearbeid
- Sosialt arrangement med middag

ONSDAG 24. NOVEMBER

- Fôrdyrking og fôrkonservering
- Utfordringer i fôring av mjølkeku
- Holdvurdering – nyttig verktøy for å bedre fruktbarhet og helse
- «Den kritiske perioden» i tida rundt kalving.
- Gruppearbeid

TORSDAG 25. NOVEMBER

- Avl og fruktbarhet
- Brunstdiagnostikk og brunstkontroll
- Diagnostiske hjelpemidler i fruktbarhetsarbeidet
- Inseminasjon til rett tid - men kalven uteblir!
- Gruppearbeid
- Oppsummering og avslutning

Påmelding:

Telefon: 62 52 06 00
Telefaks: 62 52 06 10
E-mail: birgit.asla@geno.no

Ved påmelding må oppgis: Navn, adresse, telefonnummer (arbeid/privat) og ønske om overnatting.

Påmeldingsfrist: 10. november 2004

Begrenset deltagerantall på begge kurs tilsier at det er om å gjøre å være rask til å melde seg på!

For nærmere informasjon kontakt

Per Gillund, GENO tlf. 62 52 06 00 eller
Aud Peggy Holand, TINE Nord tlf. 75 02 72 81.

Du finner også informasjon om Storfeskolen på
GENO's hjemmeside: www.geno.no

Vi ønsker velkommen til kurs med mange aktuelle fagtemaer og sosialt samvær!

TINE/GENO Storfeskole vil
i november/desember også arrangere
følgende kurs i regionene:

- Region Vest, Nordfjord:
Framtidsrettede bygg for storfe
- Region Sør, Særheim:
Fruktbarhet, fôring og økonomi

Kursene vil bli annonsert lokalt/regionalt.

Arbeidsmiljø i seminarbeidet

Undersøkelsen viser at de negative opplevelsene er oftest knyttet til at dyra kan røre seg for mye når de skal insemineres. Det er mange besetninger som har for dårlig bås-skiller og det er mange besetninger med dyr på binger der muligheten for å sette fast dyra i forbindelse med inseminasjon er for dårlige. Dersom forholdene legges godt til rette er det trolig ikke noen stor risikookkning med å inseminere uten hjelp.

Per Nordland – GENO

I løpet av seminåret 2002–2003 rapporterte de fleste veterinærer og seminteknikere en forsøkskode som ga informasjon om inseminasjonen ble utført med hjelp tilstede eller om de arbeidet alene. Koden ga også informasjon om arbeidssituasjonen ble opplevd som ubehagelig eller ikke og om det skjedde ting som medførte skade med eller uten påfølgende fravær fra arbeidet.

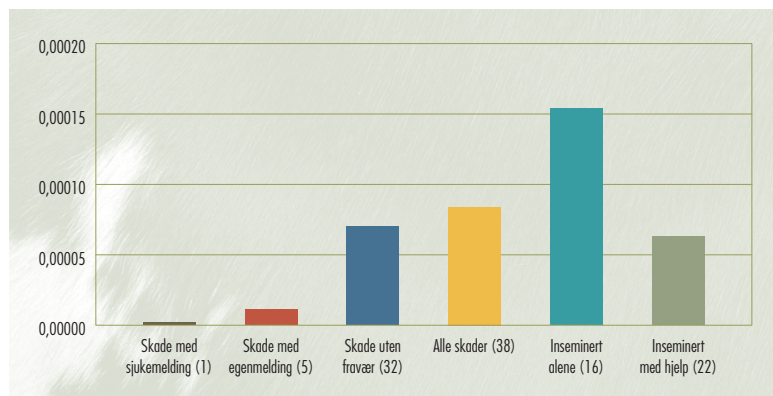
Det ble i dette året rapportert vel 557 000 inseminasjoner, 455 000 av dem med forsøkskoder fordelt med 351 000 inseminasjoner med hjelper og 104 000 inseminasjoner uten hjelpere.

Det ble rapportert 6 tilfeller med fravær fra jobb etter hendelsen, herav et fravær på mer enn to dager. Alle skadetilfeller i statistikken er bekreftet av de som har rapportert dem.

Lite skader

Det generelle bildet er at skadefrekvensene er svært lave (se figur 1). Det er rapportert 6 skader med fravær, i tillegg er det 32 som sagt at de ville ha vært borte fra jobb dersom ikke hensynet til kundene hadde «tvunget» dem til å fortsette.

Skadefrekvensen når det insemineres uten hjelp er større enn når det insemineres med hjelp, denne forskjellen er statistisk sikker.

Figur 1. Skadefrekvens ved inseminasjon.

Det var koder som knyttet skadene til spesielle situasjoner, under inseminasjonen var spark, dyr i binger, manglende bås-skiller og andre satt opp som mulige forklaringer på at uhellet skjedde. Det var også koder for skader som skjedde utenom selve inseminasjonsarbeidet; det ble rapportert bare én slik skade.

Dårlig fiksering

Figur 2 viser et sammendrag av årsakskodene. Det er svært tydelig at dårlig fiksering av dyr med manglende bås-skiller som den store er en viktige årsaker til uhell.

Vi registrerte også arbeidssituasjoner der de som inseminerte kunne rapportere ubehag i arbeidssituasjonen. Det er her rapportert nestenulykker og andre situasjoner der inseminøren har opplevd arbeidssituasjonen som tydelig ubehagelig. Det er et mye større antall rapporter her og det gir et bilde av hvordan de som inseminerer opplever hverdagen.

Med og uten hjelp

Figur 3 viser at inseminørene opplever ubehag i en av 50 inseminasjoner når de arbeider alene og i en av 130 inseminasjoner når det er med

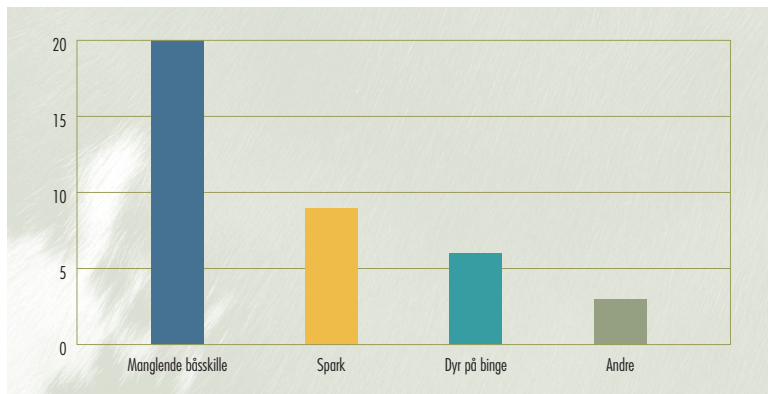
en hjelper. Denne forskjellen er statistisk sikker. Underlagsmaterialet viser også statistisk sikkerhet for at kvinnelige inseminører oftere opplever ubehag enn det mannlige inseminører gjør. Det er også statistisk sikkerhet for at de som har mer enn 500 inseminasjoner i registreringsperioden opplever færre ubehagelige situasjoner enn de som har mindre enn 500.

Det er ikke funnet statistisk sikre forskjeller mellom inseminasjonsresultater om det er inseminert med eller uten hjelp.

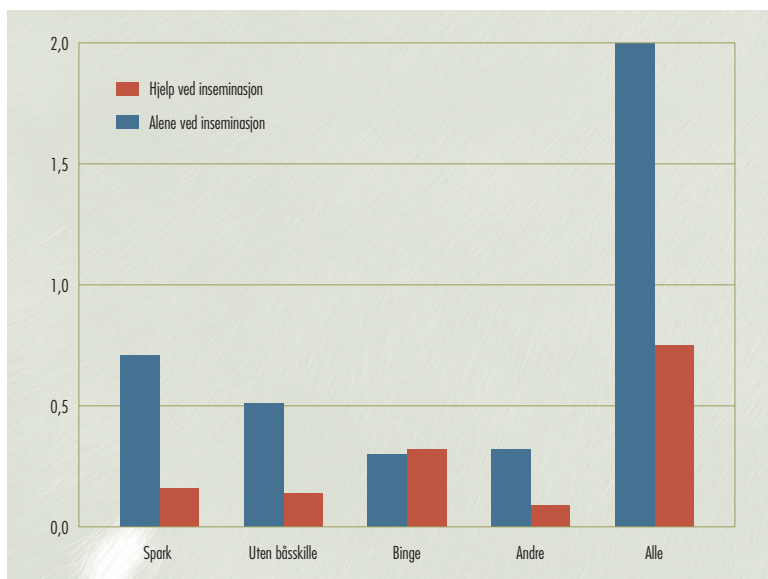
Hva kan vi bruke dette til?

Som vi ser av frekvensene så er det to dominerende årsaker til både skade og ubehag. Dårlig fiksering kan være et samlebegrep for manglende bås-skiller og dyr i binger, kanskje kan vi også ta med en god del fra begrepet spark med dyr som har stor bevegelsesmulighet i lengeretningen. Med et stadig større antall dyr i moderne løsdriftsfjøs er det fare for at problemet kan bli større dersom vi ikke tar noen grep og lager løsninger som er gode både for de som skal inseminere og for bøndene som skal sette fast dyrene. Det er lite spesielt å hente i regelverket for arbeid med storfe.

Hovedinntrykket fra en miljøundersøkelse som GENO har gjennomført blant seminteknikere og veterinærer viser bra arbeidsforhold, men det er problemer der dyra er for dårlig fiksert.

Figur 2. Fordeling av skader på årsakskoder.

Figur 3. Årsakskodene med ubehag i % av inseminasjoner.

Holdforskriftene

Holdforskriftene har disse punktene:

§9: Det skal finnes innretninger som gjør det mulig å fikse dyr ved veterinærbehandling, prøvetaking og lignende. Dette gjelder også ved utedrift. Det skal vederlagsfritt ytes nødvendig bistand ved inspeksjon og prøvetaking utført av tilsynsmyndigheten.

§22, siste punktum: I løsdriftsfjøs

skal det for hvert påbegynt antall av 25 kyr være minst én binge til bruk ved fødsel, inseminering og ved behandling av sjuke dyr.

Arbeidsmiljølovens generelle bestemmelser i § 8 Arbeidsplassen:

1. Arbeidsplassen skal innrettes slik at arbeidsmiljøet blir fullt forsvarlig ut fra hensynet til arbeidstakernes sikkerhet, helse og velferd.

Det er generelle og spesielle krav i

lovverket som underbygger et krav om at det skal være gode arbeidsforhold for de som skal arbeide med dyr; inseminatoren og kvigemåleren er i likhet med blodprøvetakeren hjelpeløs dersom han må løpe etter dyret i en binge.

Kontakt med Mattilsynet og GENO sin bygningskonsulent tyder på at flere nå tar tak i oppgaven med å sikre «gjestearbeiderne» i fjøset bedre arbeidsvilkår.

Det å legge forholdene til rette for at veterinærer og seminteknikere skal ha gode arbeidsforhold når de behandler dyr er et forsømt område i mange nye fjøs.

Når bonden føler at den arbeidsplassen han tilbyr de som skal inseminere eller drektighetsundersøke er for dårlig, kan det være en av grunnene til å velge bort disse tjenestene.

Gode løsninger får vi:

- Når bevegelsesmulighetene både i lengderetningen og til sides er begrenset.
- Når inseminør og bonde opplever en trygg og grei arbeidssituasjon.

Undersøkelsen viser at hvis forholdene legges til rette slik at arbeidsplassen er god, kan det å inseminere uten hjelp gå bra. ■

Konklusjoner fra undersøkelsen

- Det er lave skadefrekvenser i inseminasjonsarbeidet.
- Det er ikke statistisk forskjell i ikkeomløps-prosenten avhengig av hjelp/ikke hjelp ved inseminasjonen.
- Det er urovekkende høy frekvens av ubehag i inseminasjonsarbeidet når det arbeides alene.